NAMEN PUBLIKACIJE

Glavni namen publikacije je predstavitev aktivnosti projekta »Soustvarjamo trajnostni razvoj območja Dragonje«, pogledov lokalnega prebivalstva na razvojne priložnosti ter dobrih praks v povezavi z ekološkim kmetijstvom, turizmom in revitalizacijo vasi na območju predvidenega Krajinskega parka Dragonje in podeželja Slovenske Istre. S tem želimo prispevati k razmišljanju in oblikovanju vizije lokalnega razvoja ter k spodbujanju lokalnih akterjev k oblikovanju in realizaciji konkretnih idej in projektov na obravnavanem območju.

9 789612 850449 >

Soustvarjamo trajnostni razvoj območja porečja Dragonje in podeželja Slovenske Istre

MREŽA ZA PREPOROD ISTRE

Eko Humanitatis

MESTNA OBČINA KOPER
COMUNE CITTÀ DI CAPODISTRIA

OBČINA PIRAN
COMUNE DI PIRANO

ICELAND
LIECHTENSTEIN
NORWAY
eea grants

Podprto s sredstvi finančnega mehanizma EGP 2009 -2014

Soustvarjamo
trajnostni
razvoj
območja
porečja
Dragonje
in podeželja
Slovenske Istre

Vsebina

O PROJEKTU "SOUSTVARJAMO TRAJNOSTNI RAZVOJ OBMOČJA DRAGONJA" 6

I. AKTIVNOSTI IN REZULTATI PROJEKTA

Mreža za preporod Istre; od plahih začetkov do enotnega nastopa pri aktivnostih vzpostavljanja Lokalne akcijske skupine Istra in izvedbe Prvega istrskega podeželskega parlamenta 8

Prvi istrski podeželski parlament - povezujemo glas slovenske istre 12

Pogledi lokalnega prebivalstva na razvojne možnosti in varovanje okolja ter narave na območju porečja Dragonje in podeželja Slovenske Istre 17

Razvojni potenciali in izzivi: (eko)vizija razvoja območja porečja Dragonje in podeželja Istre 23

Oživljanje vasi Pomjan: Praznik »Oživel Pomjan« - unikatno doživetje prežeto z lokalno kulinariko, tradicijo in ekologijo 26

II. DOBRA PRAKSA (ZA)VAROVANJA NARAVE IN RAZVOJA PODEŽELJA: LOGARSKA DOLINA – SOLČAVSKO; VAROVANJE NARAVE IN TRAJNOSTNI RAZVOJ V NAROČJU ALP 30

III. DOBRE PRAKSE NA OBMOČJU POREČJA DRAGONJE IN PODEŽELJA SLOVENSKE ISTRE

Šmarje: uspešna zgodba o pristopu k revitalizaciji istrske vasi 34

Razvoj vasi Padna in vizija razpršenega hotela 40

Trajnostne in inovativne prakse na področju ekološkega kmetijstva in turizma 44

Trajnostni Park Istra: srčnost, znanost in tradicija 60

IV. NOVE PRILOŽNOSTI ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ PODEŽELJA ISTRE: LOKALNI RAZVOJ, KI GA VODI SKUPNOST (CLLD) IN LOKALNO AKCIJSKA SKUPINA ISTRA 63

V. PERSPEKTIVE CIVILNE DRUŽBE V RAZVOJU EVROPSKEGA PODEŽELJA 67

O projektu »Soustvarjamo trajnostni razvoj območja Dragonje«

Dane Podmenik in Dr. Romina Rodela

Pričujoča publikacija je nastala v okviru projekta »Soustvarjamo trajnostni razvoj območja Dragonje«, z namenom predstavitve izvedenih aktivnosti projekta in promocije dobrih praks na podeželju. Omenjen projekt je usmerjen v širše območje porečja reke Dragonje in podeželja Istre, ki ima bogato naravno, krajinsko in kulturno vrednost ter potencial za »zeleni« razvoj, ki pa v veliki meri še vedno ostaja neizkoriščen. Že več kot 20 let je ključni izziv območja, kako vzpostaviti potrebno varovanje okolja, narave, kulturne dediščine in krajine ter hkrati spodbuditi trajnostni razvoj območja, zasnovan na lokalnih (endogenih) potencialih in virih. Dosedanje pobude in načrti za zavarovanje območja oz. vzpostavitev naravnega/krajinskega parka Dragonje niso bili uspešno implementirani. Glavni razlogi za to so, da je bilo pri teh procesih premalo pozornosti namenjene animaciji in aktivnemu vključevanju lokalnih prebivalcev ter nevladnih organizacij (NVO) v načrtovanje varovanja in razvoja območja ter šibko sodelovanje med različnimi (lokalnimi) deležniki.

Izpostavljeni izzivi predstavljajo temeljno izhodišče projekta »Soustvarjamo trajnostni razvoj območja Dragonje«, ki predstavlja nadgradnjo dosedanjega dela in aktivnosti, ki jih v Zavodu Eko-Humanitatis v sodelovanju z zunanjimi sodelavci in drugimi partnerji, izvajamo od leta 2009. Ključni cilj projekta je bil usmerjen v krepitev participativne demokracije, saj s(m)o lokalni prebivalci premalo aktivno vključeni v načrtovanje razvoja istrskega podeželja, hkrati pa s(m)o tudi še vedno preveč pasivni. Posebna pozornost je bila usmerjena v krepitev in povezovanje lokalnih NVO, ki se srečujemo z mnogimi problemi, zlasti pomanjkanjem finančnih in človeških virov. Poleg tega pa smo NVO prepogosto potisnjene v ozadje. S projektom smo želeli spodbuditi tudi sodelovanje med lokalnimi deležniki (NVO, občine, javnimi zavodi, Univerza na Primorskem, Regionalna razvojna agencija ind.) z namenom skupnega usklajevanja pogledov ter interesov.

V prvem delu publikacije predstavljamo

projektne aktivnosti in rezultate. Izvedenih je bilo veliko dogodkov (delavnice, predstavitve dobrih praks, itd.), vse z namenom aktivacije lokalnega prebivalstva in njegove aktivne soudeležbe pri oblikovanje vizije razvoja območja. Iz teh srečanj je vzkliknila tudi Mreža za preporod Istre, ki povezuje lokalne nevladne organizacije in vse druge, ki si želijo povezanega nastopa pri kreiranju razvoja območja. Opravljena je bila terenska raziskava, s katero smo pridobili globlji vpogled v odnos lokalnega prebivalstva do razvoja in (za)varovanja območja. Konec avgusta se je odvil Oživel Pomjan, praznik tradicije, kulinarike in ekologije, ki ga soustvarjajo vaščani, lokalne nevladne organizacije, ekološki kmetje in drugi. Ob zaključku projekta je bil izveden 1. istrski podeželski parlament, kot prvi tovrstni dogodek na lokalni oziroma regionalni ravni v Sloveniji.

V drugem delu publikacije pa namenjamo prostor dobrim (inovativnim) praksam trajnostnega razvoja in varovanja okolja, v povezavi z ekološkim kmetijstvom in turizmom. Sem smo vključili tudi zgodbo o uspehu Krajinskega parka Logarska dolina in Solčavskega. V zaključku predstavljamo program »Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost« (CLLD), ki temelji na čim širšem vključevanju in povezovanju lokalnih deležnikov in je pomemben vir finančnih sredstev za spodbujanje trajnostnega razvoja podeželja Istre. Pri izvajanju programa bo imela ključno vlogo Lokalna akcijska skupina (LAS) Istra, zato prostor namenjamo tudi predstavitvi ciljev njenega delovanja v naslednjih petih letih. V sklepni misli Goran Šošter, strokovnjak na področju razvoja podeželja, predstavi pogled na perspektive civilne družbe v razvoju evropskega podeželja

Spremno besedo lahko zaključimo z mislijo, da je razvoj podeželja večplastni proces. Za uresničevanje le tega so potrebne ustrezne razvojne politike in sredstva, a to je le en dejavnik, saj pomembno vlogo pri doseganju tega cilja igrajo lokalni akterji – predvsem tisti ki na podeželju živijo in ga tudi najbolje poznajo. Razvoj podeželja Slovenske Istre je proces v nastajanju. Iz izvedenih projektnih aktivnosti lahko kot ključni element izpostavimo, da je v prostoru prisotna nova zavest, energija in želja po sodelovanju med lokalnimi akterji. Povezuje jih poenoten pogled na vizijo razvoja območja, ki je usmerjena v trajnostno rabo naravnih virov in prostora z vzporednim razvojem turizma in ekološkega kmetijstva.

Na koncu se zahvaljujeva projektnim sodelavcem: Nari Petrovič, Nini Froggatt, Andreju Medvedu, Denisu Goji, Davidu Radošu, Zvezdani Viler, Mateji Forte in Slavku Mezgu ter vsem lokalnim prebivalcem, NVO in drugim, ki ste sodelovali pri projektnih aktivnostih in tako omogočili uspešno izvedbo projekta. Želiva si, da bi se srečevali in razvijali ideje ter projekte še naprej in tako soustvarjali trajnostni razvoj našega istrskega podeželja.

Mreža za preporod Istre;

od plahih začetkov do enotnega nastopa pri aktivnostih vzpostavljanja Lokalne akcijske skupine Istre in Prvega istrskega podeželskega parlamenta

Nara Petrovič, Dane Podmenik, Nina Froggatt

Več kot pol leta je minilo, odkar smo se predstavniki lokalnih nevladnih organizacij prvič srečali in se začeli družiti z željo po krepitvi sodelovanja in aktivnega prispevka k trajnostnemu razvoju območja Slovenske Istre. Srečanja in delavnice so odprle pot novim prijateljstvom in vezem, ki so predpogoj za uspešno in dolgoročno sodelovanje.

Rezultati skupinskega dela so dokazali, da civilna družba potrebuje enoten glas, ki bo zastopal njene potrebe in interese ter ji tako zagotavljal vidnejšo vlogo pri razvoju območja. Izkazalo se je tudi, da imamo nevladne organizacije veliko inovativnih idej, ki pokrivajo različna področja: turizem, kmetijstvo, varovanje naravne in kulturne dediščine, ki pa zaradi različnih razlogov pogosto ostanejo neuresničene. S povezovanjem tako med nevladnimi organizacijami kot tudi z ostalimi lokalnimi deležniki, se odpirajo nove priložnosti za njihovo uresničitev.

Mreža za preporod Istre je bila formalno ustanovljena 9. marca 2015 v Šmarjah. Na ustanovnem srečanju je pristopno izjavo podpisalo 11 lokalnih nevladnih organizacij. Za predstavnico mreže je bila izbrana Nina Froggatt, za njenega namestnika pa Dorko Alič.

Ključni nameni mreže so:

- krepitev sodelovanja med nevladnimi organizacijami, izboljševanje obstoječega položaja ter promocija nevladnih organizacij,
- aktivno sodelovanje nevladnih organizacij pri oblikovanju in izvajanju politik razvoja in vključevanju v procese javnega odločanja,
- oblikovanje pobud, izvajanje aktivnosti in zavzemanje za pozitivne in trajnostne spremembe v družbi in okolju,
- krepitev lokalnega medsektorskega sodelovanja, sodelovanja z lokalnimi prebivalci in čezmejnega sodelovanja.

Za prve konkretne korake smo si člani mreže zadali izvedbo pobude »Istra brez gensko spremenjenih organizmov (GSO)«, ki smo jo poslali obalnim občinam. Uporaba GSO prinaša vrsto potencialnih tveganj, ki lahko škodljivo vplivajo na okolje, zdravje ljudi in na kmetijstvo. Zaradi značilnosti kmetijstva v Istri (majhne in razdrobljene kmetije), so tveganja še toliko večja. Ob tem je potrebno poudariti tudi, da raziskave javnega mnenja (tako v Sloveniji kot v EU) beležijo javno nasprotovanje uporabi GSO. Zato je predlagana pobuda tudi v skladu z večinsko voljo državljanov. Upamo, da se bodo predstavniki občin tega zavedli in podprli našo pobudo.

Nadaljevali smo z izvedbo čistilne akcije »Očistimo Dragonjo 2015«, pri kateri smo se povezali z društvom Ekologi brez meja in tako skupaj sodelovali v globalni akciji »Očistimo Mediteran!«. Izdelana je bila tudi spletna stran mreže (www.preporodistre.weebly.com).

V poletnih mesecih smo večino energije usmerili v aktivnosti, povezane z vzpostavljanjem Lokalne akcijske skupine Istre (LAS Istra). Najprej smo v sodelovanju s Središčem Rotundo na transparenten način izbrali dva predstavnika nevladnih organizacij v upravnem odboru LAS Istra, še pred njeno ustanovitvijo. Izbrana sta bila Bojan Mevlja in Andrej Medved.

Zatem smo se usmerili v izgradnjo širšega lokalnega partnerstva organizacij in ljudi s terena. Mreža je tako postala temelj za zasnovo »terenske« koalicije, ki je združila nevladne organizacije, kmete, podjetnike, fizične osebe, predstavnike ribiškega sektorja (ribiče) in druge. Tako smo na ustanovni skupščini LAS Istre (18. 9. 2015) nastopili enotno. S tem smo dosegli pomemben premik k zagotovitvi, da bo delovanje LAS skladno s potrebami lokalnega okolja, in da bodo EU sredstva na voljo dejanskim prioritetam s terena.

Na seji smo s ciljem transparentnega in učinkovitega delovanja LAS podali več opomb na predlagani poslovnik skupščine LAS. Vse opombe so bile tudi večinsko potrjene. Enotno smo za predsednika LAS Istre izvolili Andreja Medveda, za podpredsednika pa Mitjo Petriča. Prvič je tako na čelu LAS Istra predstavnik NVO. V nadzorni odbor, ki ima tri člane, smo imenovali tudi člana mreže, Janeza Forteja. Na skupščini so mnogi udeleženci izrazili veliko naklonjenost Mreži.

Konec septembra smo izvedli »1. Istrski podeželski parlament«, na katerem je udeležba presegla vsa pričakovanja.

Mreža, ki je doslej povezovala le nevladne organizacije, bo zaradi vseh ugotovljenih potreb odprla možnost vključevanja vsem, ki si želijo povezovanja za trajnostni razvoj regije. V prihodnjih letih imamo tako veliko odgovornost, da skupaj vztrajamo na poti, ki smo si jo začrtali.

Izjave članov mreže:

»Ključni uspeh Mreže je miselni premik k zavedanju, da smo mi sami ustvarjalci uspešnih zgodb v regiji. Gradimo na povezovanju in sodelovanju, s ciljem, da Mreža postane pomemben dejavnik v trajnostnem razvoju Istre. Naše aktivnosti temeljijo na poznavanju konkretnih terenskih potreb, zato se lahko z njimi poistovetimo in prepoznamo lastno moč in možnosti za vpliv v razvojnem procesu. To je potrdila tudi izjemna udeležba na 1. Istrskem podeželskem parlamentu.«

Nina Froggatt, predstavnica Mreže za preporod Istre

»Kot član sveta mlade organizacije ECOLISE, ki celovito zastopa interese naprednih lokalnih skupnosti vse Evrope, sem bil takoj navdušen nad idejo o regionalnem povezovanju. Višanje kompetenc prebivalstva pri soodločanju, je najboljša dolgoročna naložba v trajnostni razvoj regije. Mreža za preporod Istre obeta veliko, treba je samo nadaljevati z dobro zastavljenim delom.«

Nara Petrovič, Trajnostni park Istra

»Vzpostavitev mreže je smiselno: posamezniki in organizacije lahko delujemo samostojno, s povezovanjem še bistveno boljše. Želel sem, da bi sodelovanje najprej razvili le z namenom skupnega soustvarjanja - projekti oziroma finance naj sledijo kvalitetnim povezavam in okrepijo delo. Z Mrežo za preporod Istre smo postavili dobre temelje in izvedli prve aktivnosti. Na nas je, da jo skupaj prijazno razvijamo naprej.«

Aleksander Batič, INTERSO Integracija ekonomije, razvoja, sociale in okolja

»Pobudo za mreženje nevladnih organizacij na področju Slovenske Istre smo že več časa pogrešali. Zato smo se z veseljem pridružili pozivu k sodelovanju v okviru projekta Dragonja. Kontinuiteta aktivnosti v različnih oblikah sodelovanja ter posredovanje informacij je ključna za povezovanje nevladnih organizacij ter civilne družbe v prihodnosti. V okviru delavnic smo navezali številne stike, na podlagi katerih nastajajo partnerstva za izvajanje povezovalnih aktivnosti v prihodnosti.«

Izak Pogačar, Kolesarska mreža Obala

Istrski podeželski parlament - povezujemo glas Slovenske Istre

Dane Podmenik, Nara Petrovič

30. 9. 2015 je v Marezigah potekal 1. istrski podeželski parlament, prvi tovrstni dogodek v Sloveniji na regionalni oziroma lokalni ravni. Namen podeželskega parlamenta je spodbujanje vključevanja lokalnega prebivalstva v načrtovanje in izvajanje razvoja podeželja. Tak dogodek združuje glasove podeželja, vzpostavlja razvojno vizijo in jo učinkovito predstavlja pristojnim deležnikom tako na občinski kot na državni ravni. Zato smo organizatorji, Mreža za preporod Istre, Zavod Eko-Humanitatis, LAS Istra, Društvo za razvoj slovenskega podeželja, Središče Rotunda in KS Marezige, dogodek izvedli pod sloganom »Povezujemo glas Slovenske Istre«.

Udeležba je presegla pričakovanja, saj se nam je pridružilo skoraj 100 kmetov, turističnih ponudnikov, predstavnikov nevladnih organizacij, lokalnih skupnosti, javnih zavodov in drugih lokalnih prebivalcev. Gradivo z dogodka in rezultati skupinskega dela so objavljeni na spletni strani Mreže za preporod Istre (www.preporodistre.weebly.com).

- V okviru dogodka je Goran Šoštar, gostujoči predavatelj in soustanovitelj evropskega in slovenskega podeželskega parlamenta, predstavil idejo podeželskega parlamenta in načine, kako ga izvajajo v drugih evropskih državah. Kot ključne namene ideje podeželskega parlamenta je predavatelj izpostavil:
- prispevati k tvornemu dialogu med civilno družbo in državo,
- prispevati k hitrejšemu uveljavljanju nove paradigme (medsektorsko usklajen pristop k razvoju podeželja),
- manifestirati dober primer participativne demokracije,
- ustvarjati prostor za srečevanje in druženje prebivalcev podeželja in za izmenjavo mnenj in izkušenj,
- nevtralna politična arena, v kateri lahko tudi „mali ljudje“ izrazijo svoje mnenje in ga delijo z množico,
- glasniki podeželskih interesov v širši družbi, uveljavljajo jih po principu „od spodaj navzgor“,
- dajati prednost ljudem z vizijo.

Sledila je predstavitev »Programa lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost« (CLLD), ki v obdobju 2014-2020 nadaljuje program LEADER in prinaša nove možnosti za razvoj podeželja in celotnega območja Istre.

Andrej Medved, predsednik LAS Istra, je predstavil vizijo dela LAS Istra za prihodnjih pet let in pri tem poudaril pomen animacije ljudi in dela s prebivalci podeželja na terenu ter krepitev razvojnega sodelovanja na lokalni, regionalni in čezmejni ravni.

Dane Podmenik in dr. Romina Rodela sta na podlagi izvedenega terenskega dela predstavila pogled prebivalstva na razvoj podeželja in varovanje območja porečja Dragonje.

Dogodek je bil povezan tudi s pripravo

Strategije lokalnega razvoja Lokalne akcijske skupine (LAS) Istra. Strategija je temelj za črpanje evropskih sredstev in izvajanje projektov iz naslova programa CLLD. V ta namen so bile izvedene tri tematske delavnice (kmetijstvo in samooskrba, turizem, varovanje narave in okolja), na katerih so skupine določale vizijo razvoja in možnosti mreženja projektnih idej.

Zbirali smo tudi konkretne pobude, ki jih bomo organizatorji prenesli deležnikom na lokalni in nacionalni ravni. Ob zaključku je bilo predstavljeno partnerstvo za trajnostni razvoj Istre oziroma »Mreža za preporod Istre«.

Druženje smo do poznih ur nadaljevali v Kanavi, ob degustaciji lokalnih ekoloških dobrot in vin.

Glede na izjemen odziv že razmišljamo o izvedbi 2. istrskega podeželskega parlamenta v naslednjem letu. Vabimo vse, ki bi želeli sodelovati pri organizaciji dogodka, da se nam pridružite.

Vtisi udeležencev

Nina Froggatt, predstavnica Mreže za preporod Istre: »Z uspehom tega, pionirskega dogodka, smo bili organizatorji zelo zadovoljni. Izjemna udeležba in pozitivni odzivi so nam dali nov zagon in potrditev, da smo na pravi poti.«

Mateja Kozlovič, Hiške Slovenske Istre (Truške): »Istrski parlament, sklican v septembru 2015 v Marezigah, je bil dogodek, ki je združil različne deležnike in akterje, ki si prizadevajo za razvoj podeželja Slovenske Istre. Dogodek je zajel ključne področja, ki predstavljajo odskočno desko za oblikovanje skupne strategije razvoja ter dal besedo lokalnim prebivalcem, ki so jasno in glasno povedali, kakšnega razvoja si želimo, kam je potrebno usmeriti energijo in katere so prioritetne naloge. Dogodek, ki ga je vsekakor potrebno ponoviti in mora postati stalnica lokalnega dogajanja, ker spodbuja aktivno vlogo domačinov.«

Manja Vrenko, Trajnostni park Istra (Hrvoji): »Istrski podeželski parlament je potekal v optimističnem vzdušju, rezultati delavnic pa so vzpodbudni. Lepo je razvidna želja vseh udeležencev po zmernem razvoju v sozvočju z okoljem ter kolektivno zavedanje naravnih in kulturnih bogastev regije. Vzniknilo je nekaj konkretnih idej za povezovanje turizma, kmetijstva in okoljevarstva v celovito razvojno strategijo. Novo ustanovljena Mreža za preporod Istre je inovativen organizator, saj smo pod njenim vodstvom in z dobro načrtovanim skupinskim delom v kratkem času prišli do oprijemljivih rezultatov. »

Irena Vrhovnik, KGZS KSS (Koper): »Na podeželskem parlamentu je bilo živahno in navdihujoče. Ves čas je prevladovala pozitivna energija, ki jo je bilo mogoče zaznati v kreativnosti in pripravljenosti udeležencev

na sodelovanje. Danes je namreč zavzetost za nekaj tako mladih kot mladih po srcu tisto, kar potrebujemo za realizacijo idej. Ekološko kmetijstvo in turizem sta ob spoštovanju in varovanju narave namreč področji, ki ponujata priložnosti, nova delovna mesta in posledično boljšo kvaliteto bivanja.«

Bojan Mevlja, Središče Rotunda (Koper): »Veseli me, da so se tudi na podeželju Slovenske Istre ljudje začeli prebujati. Na 1. istrskem podeželskem parlamentu v dvorani Krajevne skupnosti Marezige so se iskrile dobre ideje, bile so predlagane inovativne pobude in predlogi za trajnostno vizijo Slovenske Istre. Menim, da so: varstvo narave in okolja, kmetijstvo in samooskrba ter turizem teme, ki lahko Istro naredijo še bolj prepoznavno in pristno.«

Denis Goja, svetovalec župana Občine Piran za razvoj podeželja (Piran): »Glede 1. istrskega podeželskega parlamenta lahko ugotovimo, da prebivalcem zaledja v Slovenski Istri ni vseeno, kaj se bo dogajalo v naslednjih letih v njihovem okolju. Želijo biti vključeni in slišani, kar je odličen uvod v pripravo nove strategije lokalnega razvoja. Nisem pričakoval tako številne udeležbe in velike motiviranosti v razpravah, ki so bile vsebinsko zelo dobro pripravljene. Osebno menim in upam, da se bo ta pot nadaljevala in za sabo potegnila tudi ostale, ki jim ni vseeno, kakšno kvaliteto življenja imajo. S skupno vizijo novim izzivom naproti.«

Tamara Kozlovič, vodja Turistične organizacije Koper, Mestna občina Koper (Koper): »Mestna občina Koper se zaveda pomena vključevanja v aktivnosti, ki pomembno pripomorejo k spodbujanju razvoja na podeželju Istre. Prav podeželje, ki ima nedvomno velik potencial, obsega največji del občine, zato nas veseli, da v razvoju novih vsebin vidijo priložnost številni posamezniki, kmetje, številne nevladne in druge organizacije. Bolj kot bo podeželje razvito, večja bo blaginja ljudi, več bo delovnih mest in novih poslovnih priložnosti. Istrski podeželski parlament je tako odlična priložnost, da se predstavniki srečajo, spoznajo, izmenjajo mnenja in primere dobrih praks ter najdejo sinergije v skupnih interesih, zato sem se kot predstavnica občine srečanja z veseljem udeležila in prisluhnila številnim pobudam in idejam. Občina si bo seveda še naprej aktivno prizadevala, da bo ustvarjala pogoje, kjer bodo vsi ti posamezniki lahko udejanjali svoje interese in tako pomembno pripomogli k promociji in dodani vrednosti območja, v katerem živimo in delamo.«

Aleš Zidar, predsednik Društva za razvoj slovenskega podeželja (DRSP): »Z velikim veseljem pozdravljam pobudo in idejo podeželja Istre o vzpostavitvi Istrskega podeželskega parlamenta. DRSP je z veseljem in seveda s

svojim strokovnim doprinosom zraven, saj gre za realizacijo in potrditev naše programske usmeritve v dodatno aktivacijo podeželja in ustvarjanje močne nevladne mreže za podeželje. Naša želja je mreža regionalnih podeželskih parlamentov, ki bi bili dobra osnova za pripravo prihodnjega Vseslovenskega podeželskega parlamenta, ki bo na ta način še bolj izrazil svoje poslanstvo. Naj prireditev postane stalnica na podeželju Istre.«

Goran Šošter, soustanovitelj evropskega in slovenskega podeželskega parlamenta: „O izvedbi 1. istrskega podeželskega parlamenta sem poročal v poročilu iz Slovenije, namenjenemu skupni evropski kampanji zbiranja predlogov za 2. evropski podeželski parlament. Dogodek bo seveda omenjen tudi na 3. slovenskem podeželskem parlamentu. Istrani, veliko konkretnih rezultatov vam želim pri izvajanju Strategije lokalnega razvoja v naslednjem programskem obdobju!“

Marko Koščak, strokovnjak na področju razvoja podeželja: »Moja ocena je, da je parlament vsekakor dobil spodbuden odziv pri deležnikih znotraj območja. Deležniki so vsekakor konstruktivno sprejeli podane informacije in bili aktivno soudeleženi pri izvedbi dogodka, tudi preko interaktivnih delavnic, namenjenih pripravi in identifikaciji projektnih idej v sklopu priprave SLR. To dokazuje, da so akterji na terenu vsekakor zainteresirani za svojo prihodnost in njen trajnostni razvoj ter, da so pripravljeni prispevati ideje in energijo za dosego ciljev.«

Pogledi lokalnega prebivalstva na razvojne možnosti in varovanje okolja ter narave na območju porečja Dragonje in podeželja Slovenske Istre

dr. Romina Rodela
Fakulteta za naravoslovje, tehnologijo in okoljske študije, Södertörn Univerza
Oddelek za Geo-informacijsko znanost in daljinsko zaznavanje, Univerza v Wageningenu
E-mail: rominarodela@hotmail.com

Janina Torkar
E-mail: janina.torkar@gmail.com

Dane Podmenik
Zavod Eko-Humanitatis
E-mail: ekohumanitatis@gmail.com

Valentina Brečko Grubar
Oddelek za geografijo, Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem
E-mail: valentina.brecko.grubar@fhs.upr.si

Sodobni pristopi k varovanju okolja in narave upoštevajo vpliv, ki ga ima človek in temu priznavajo pomembno vlogo. Postaja jasno, da varovanje narave in okolja ni več samo vprašanje stroke ali zakonodaje, saj je uspeh ohranjanja ustreznih življenjskih prostorov za rastline in živali odvisen tudi od lokalnih prebivalcev, kmetov, občin, društev itd (tako imenovanih deležnikov). Podeželje Slovenske Istre kot go poznamo danes, je izoblikovala človeška roka, zaznamujeta ga naravna in kulturna dediščina. To območje je deležno številnih pritiskov, zato ni presenetljivo, da so se tu izoblikovale različne pobude, usmerjene v bolj trajnostne oblike razvoja podeželja. S to raziskavo se osredotočamo na pobudo varovanja porečja reke Dragonje.

V kolikor želimo, da bo porečje reke Dragonje tudi v prihodnje ustrezen življenjski prostor veliko rastlinam in živalim, ne smemo pozabiti na ljudi, ki tu živijo in delajo. Prav oni s svojim delovanjem dnevno pripomorejo k ohranjanju tamkajšnjega ekosistema, tj. skupka vseh rastlin, živali ter vseh neživih dejavnikov v nekem zaključenem območju). Z namenom, da bi spoznali odnos domačinov do narave in okolja ter njihove pripravljenosti za udeležbo v trajnostnem razvoju podeželja, smo v času od aprila do septembra 2015 opravili terensko raziskavo. Za namen raziskave smo vzpostavili kontakt z domačini in jih povabili k izpolnitvi anketnega vprašalnika (izpolnjenjih 85 anket) ter opravili pogovor v obliki pol-strukturiranega intervjuja z 10. sogovorniki, ki so aktivno vključeni v dogajanje v domačem okolju in že sedaj soustvarjajo razvoj na podeželju.

Rezultati raziskave s prebivalci podeželja Slovenske Istre

Vzorec predstavljajo prebivalci širšega območja predvidnega Krajinskega parka Dragonja. Pri tem smo se osredotočali zlasti na tiste, ki s svojimi aktivnostmi na različne načine prispevajo k razvoju podeželja (člani vaških društev oziroma NVO, kmetje itd.). Anketni vprašalnik je izpolnilo 85 oseb, od tega 49 moških in 36 žensk, bivajočih v sedemindvajsetih vaseh Slovenske Istre. Največ anket smo opravili z domačini iz Padne, Sv. Petra in Gračišča. Polovica anketirancev ima dokončano srednjo šolo, nekaj manj kot polovica pa ima univerzitetno izobrazbo. Okoli 60 % je mlajših od 50 let, povprečna starost anketirancev pa znaša 45 let.

Odgovori so pokazali, da se anketiranci ne strinjajo z ugotovitvijo, da je razvoj podeželja odvisen predvsem od zunanjih dejavnikov, ampak jih velika večina meni, da so lokalni prebivalci tisti, ki pri tem igrajo (zelo) pomembno vlogo. Okoli 80 % anketirancem (zelo) veliko pomeni to, da sodelujejo oziroma prispevajo k razvoju vasi in istrskega podeželja. Dobra polovica se jih redno udeležuje srečanj vaških društev, vaškega odbora in/ali krajevne skupnosti in izraža svoja mnenja oziroma daje tudi pobude. Pri tem bi si dobri dve tretjini vprašanih želelo,

da bi bila njihova mnenja oziroma pobude bolj upoštevane.

Več kot polovica vprašanih je prispevala k realizaciji enega ali več razvojnih projektov na podeželju Istre (Preglednica 1). Dobrih 60 % sicer meni, da razvojni projekti pozitivno vplivajo na kakovost življenja, vendar je bilo mogoče zaznati pomisleke oziroma želje, da bi ti projekti morali prinašati še večje učinke za prebivalce podeželja. V povezavi s tem je potrebno izpostaviti, da več kot polovica (60%) anketirancev ni seznanjena s programom LEADER[1], dve tretjini pa si želi več informacij o programu.

Dostop do koristnih informacij o javnih razpisih in projektih ter o možnostih sodelovanja, je deloma vezan tudi na odnos do podeželja, ki ga imajo tisti, ki te zadeve koordinirajo in/ali o njih odločajo. Zato nas je zanimalo, kakšne so izkušnje in kaj menijo o tem anketiranci. Izkazalo se je, da tisti, ki imajo na lokalni ravni moč odločanja, ne upoštevajo dovolj mnenja prebivalcev, a vprašani kljub temu menijo, da le imajo določeno moč in vpliv (Preglednica 2). Zanimivo je tudi, da so anketiranci izrazili željo po več javnih dogodkih, kjer bi se lahko razpravljalo o lokalnih zadevah skupnega interesa. Anketiranci tudi menijo, da se prebivalci premalo povezujejo, kar so izpostavili tudi sogovorniki v intervjujih, kot navajamo v naslednjem podpoglavju.

Na vprašanje: "V primeru, da bi vi osebno lahko odločali za kakšne namene naj se namenijo javna sredstva (državna, EU in občinska) za razvoj vašega kraja in istrskega podeželja?" so anketiranci med različnimi možnostmi največkrat izbrali infrastrukturo, ekološko kmetijstvo in samooskrbo ter nova delovna mesta. Pri tem je potrebno dodati, da je pri infrastrukturi najbolj pereč problem neurejen sitem čiščenja gospodinjskih odplak, kar negativno vpliva na razvoj in seveda tudi na okolje. Največje možnosti za razvoj istrskega podeželja vidijo v ekološkem in tradicionalnem kmetijstvu, turizmu ter predelavi in trženju lokalnih živil. Nasprotno pa intenzivnega kmetijstva ne dojemajo kot razvojnega potenciala.

Na območju porečja reke Dragonje je že več kot dve desetletji živa pobuda o (za)varovanju naravne in kulturne dediščine v obliki krajinskega parka. Zanimalo nas je, kaj o tem menijo domačini. Ugotovili smo, da je več kot polovica vprašanih seznanjena s tovrstnimi pobudami. Na vprašanje ali podpirajo (za)varovanje, je 77 % anketirancev odgovorilo pritrdilno, 20 % pa je neopredeljenih. Zanimivo je tudi, da jih le 12 % meni, da bi varstvo narave oviralo razvoj območja, medtem ko dve tretjini menita, da varstvo narave ni ovira razvoju. Petina anke-

[1] **LEADER** (kratica je okrajšava za »Povezave med dejavnostmi za razvoj podeželskega gospodarstva«) je program EU za pomoč podeželskim skupnostim za boljšo kakovost življenja in večjo gospodarsko blaginjo na lokalnem območju. Program omogoča lokalnemu prebivalstvu, da z oblikovanjem lokalnih partnerstev tako imenovanih lokalnih akcijskih skupin (LAS), aktivno odločajo o prioritetah in razvojnih ciljih lokalnega območja. V Sloveniji se program izvaja od leta 2008 dalje.

tirancev je bila neopredeljena. Na vprašanje: »Kaj bi po vašem mnenju bilo v vašem kraju in na podeželju Istre potrebno najbolj varovati in ohranjati?" so anketiranci najbolj izpostavili varovanje vodnih virov, nesnovne dediščine (obredi, navade, ustno izročilo) in materialne kulturne dediščine (Preglednica 3). Slednje lahko razumemo tudi v luči vizije razvoja, ki so jo sogovorniki izpostavljali med intervjuji, kjer je trajnostni turizem eden izmed osrednjih elementov.

Povzetek intervjujev z aktivnimi prebivalci podeželja

Pogovarjali smo se z 10. sogovorniki, ki so že aktivno vključeni v razvojne aktivnosti na podeželju Slovenske Istre. Intervjuji so pokazali, da so razvojni projekti in vključevanje prebivalcev v izvajanje le-teh gonilna sila razvoja na istrskem podeželju. Osebne izkušnje sogovornikov s pridobivanjem sredstev iz pristopa LEADER, so pozitivne. Povedali so, da so bile s pomočjo evropskih in drugih sredstev za razvoj podeželja

Preglednica 1: Odnos lokalnih prebivalcev do razvojnih projektov.

	Sodeloval/a sem pri razvojnih projektih.	Želel/a bi več informacij o razvojnih projektih.	Projekti, izvedeni na podeželju Istre, imajo pozitiven učinek na kakovost Življenja.	Seznanjen/a sem s programom LEADER.	Želim si več informacij o programu LEADER.
Odgovor: Da	50,6 %	85,9 %	65,9 %	30,6 %	67 %
Odgovor: Ne	47,1 %	9,4 %	8,2 %	60 %	15 %
Vzorec:	85	85	85	85	85

Preglednica 2: Vključevanje lokalnih prebivalcev v razvoj podeželja in odnos podeželje-center.

	Prebivalci podeželja imamo možnost vplivanja na razvoj.	Pristojni (na lokalni ravni) ne upoštevajo mnenja prebivalcev podeželja.	Želel/a bi več javnih dogodkov, kjer bi lahko izrazil/a mnenja, pobude, probleme.	Prebivalci podeželja se premalo povezujemo pri razvoju vasi oziroma podeželja Istre.
Povprečje:	3,84	2,96	3,92	4,18
Std. Dev.	1,252	1,156	1,126	1,002
Vzorec:	85	85	85	85

Opomba: Odgovori so na lestvici od 1 (min) do 5 (max)

Preglednica 3: Odgovori lokalnih prebivalcev na vprašanje »Kaj bi po vašem mnenju bilo v vašem kraju in na podeželju Istre potrebno najbolj varovati in ohranjati?«

	Materialna kulturna dediščina.	Nematerijalna Dediščina.	Kmetijska Zemljišča.	Lokalne vodne vire.	Reko Dragonjo in pritoke.	Biotsko raznovrstnost.
Povprečje:	4,61	4,68	4,55	4,73	4,58	4,38
Std. Dev.	,692	,539	,824	,662	,762	,963
Vzorec:	85	85	85	85	85	85

Opomba: Odgovori so na lestvici od 1 (min) do 5 (max).

v njihovih naseljih izvedene predvsem obnove infrastrukture, starih vaških jeder in trgov, urejene nove turistične nastanitve in razvite (ekološke) kmetije. Sogovorniki menijo, da je potrebno nadaljevati z intenzivnim izvajanjem projektov. Pri tem je potrebno okrepiti informiranje prebivalcev o možnostih pridobivanja sredstev, saj bi to pospešilo generiranje idej za nove projekte in črpanje sredstev za razvoj. Med sogovorniki je prevladalo mnenje, da podeželje potrebuje nove vsebine, torej gospodarske oziroma podjetniške dejavnosti, ki bi ustvarjale delovna mesta in s tem dodatne prihodke, pri tem so prav projekti najhitrejša pot do uresničevanja razvojih ciljev. Uspešnost izvedenih projektov krepi sodelovanje in partnerstva ter spodbuja k nadaljnjemu aktivnemu sodelovanju prebivalcev istrskega podeželja.

Sogovorniki so izpostavili tudi pomanjkanje volje pri prebivalcih za aktivnejšo soudeležbo pri načrtovanju in odločanju ter pri izvajanju različnih aktivnosti. Zato menimo, da bi na tem območju potrebovali organizirano informiranje, ozaveščanje in izobraževanje prebivalcev, kar bi lahko dosegli z več različnimi dogodki, kreativnimi delavnicami in drugimi aktivnostmi.

Vsi sogovorniki so razvoj podeželja povezali z razvojem turizma in ekološkim kmetijstvom. Izpostavili so, da je potrebno razvijati turizem, ki bo temeljil na lokalni ponudbi, privabil obiskovalce z ohranjeno naravo, urejenimi naselji, bo namenjen bolj zahtevnim gostom in se ne bo razvil v množični turizem. Za pomembne podporne dejavnosti so izbrali oživljanje starih obrti, ki bi bile zanimive za obiskovalce in koristne za domačine, gastronomsko ponudbo in prireditve ter ureditev izobraževalnih tematskih in rekreacijskih poti ob reki Dragonji. Izpostavili so pomen povezovanja že obstoječe ponudbe in oblikovanja blagovne znamke območja.

Pri vprašanju, kaj bi bilo potrebno najbolj varovati in ohranjati, so sogovorniki večinoma najprej izpostavili materialno kulturno dediščino, predvsem obnovo stavb in drugih objektov (na primer mlini). Kot (zelo) pomembno se je izkazalo tudi ohranjanje nematerialne dediščine (znanja, šege, narečja in drugo), od naravnih vrednot pa zlasti reka Dragonja, vodni viri in ptice. Izpostavljen je bil problem obremenjevanja okolja z odpadnimi vodami, ker ni zagotovljenega zbiranja in čiščenja odplak, omenjena so bila tudi divja odlagališča odpadkov in za okolje neprimerne obnove objektov. Opazili smo, da so sogovorniki pomen varovanja narave povezovali predvsem z razvojem turizma in ne toliko s kakovostjo lastnega bivalnega okolja. Sogovorniki menijo, da razvoj brez varovanja okolja in ohranjana narave ni dolgoročno mogoč. Pri tem izpostavljajo, da formalno oziroma zakonsko varovanje ni edina pot do ohranjanja naravne in kulturne dediscine, saj imajo pomembno vlogo (osveščeni) prebivalci, ki lahko sami veliko naredijo v tej smeri. Ustanovitvi zavarovanega območja narave oziroma krajinskemu parku, je bila, podobno kot pri anketah, naklonjena

večina sogovornikov. Pri nekaterih smo sicer zaznali bojazen, da bi zavarovanje območja pomenilo preveč omejitev, po mnenju drugih pa bi pomenilo razvojno priložnost.

V zaključku dodajamo nekaj misli in pogledov naših sogovornikov.

Predsednik krajevne skupnosti: *"Podprl bi ustanovitev krajinskega parka, vendar bi morali pristojni dovoliti vsaj osnovne posege vanj, kot je denimo makadamska pot od Belvedurja do Dragonje. Ta pot je bila nekoč v uporabi kot kolovoz, sedaj pa je popolnoma opuščena."*

Predsednik krajevne skupnosti: *»Podprl bi ustanovitev krajinskega parka, ker bi z zaščito Dragonje posredno zavarovali celotno ozemlje podeželja Istre. Tako bi lahko razvijali turizem s poudarkom na turističnih kmetijah in vinogradništvu. Samo začeti je potrebno, nato bo obilica ponudbe sama privabljala obiskovalce. To pa pomeni več delovnih mest in boljšo kakovost bivanja za domačine.«*

Ekološki kmet: *»Kakovost bivanja je pomembna, pridelovalci lokalnih izdelkov bi lahko tržili izdelke pod skupno blagovno znamko, imeli bi večjo prepoznavnost, bili bi večji ekonomski učinki, višja dodana vrednost, nove možnosti za ustvarjanje prihodkov na podeželju.«*

Naravovastvenik: *»Med varovanjem narave in razvojem ni razkoraka, ker razvoj, ki zanemarja naravo, ne more biti trajen. Od narave se lahko veliko naučimo, nudi nam vse, kar človek potrebuje za preživetje.«*

Razvojni potenciali in ovire: (eko)vizija razvoja območja Dragonja in podeželja Istre

Dane Podmenik, Nara Petrovič, Nina Froggatt

V okviru projekta smo poleg izvedbe terenskih anket organizirali več srečanj in delavnic, vključno s 1. istrskim podeželskim parlamentom. Dogodki so temeljili na aktivnem vključevanju udeležencev, ki so skupno izvedli SWOT analizo in druge procese vrednotenja stanja in potencialov v regiji, vključno z identifikacijo in mreženjem projektnih idej. Lokalni prebivalci, kmetje, mali turistični ponudniki, podjetniki, predstavniki nevladnih organizacij in javnega sektorja so prispevali dragocene podatke o ključnih razvojnih potencialih in ovirah na območju predvidenega Krajinskega parka Dragonja in širšega podeželja Istre. Na podlagi tega procesa so se izrisali izredno koherentni zaključki. Ti temeljijo na geografskih danostih, zgodovinskih dejavnikih in politični realnosti, kar močno zaznamuje celotno področje, vpliva na njegov značaj in razvoj; v pozitivnem in v negativnem smislu.

Prepoznali smo naslednje prednosti, na katerih bi na podeželju lahko gradili zgodbo o uspehu: dobra lega in dostopnost (bližina urbanih in turističnih središč, Italije in Hrvaške …), ugodna klima (kmetijstvo in turizem), multikulturnost, kulturna dediščina, tradicionalna znanja in obrti, gastronomija, razmeroma dobro razvita osnovna infrastruktura, pozitivni demografski trendi (vedno več mladih na podeželju), mozaična krajinska podoba, neokrnjenost narave, morje, soline, ribištvo, velik obseg kmetijskih zemljišč, obstoječa turistična infrastruktura poti (potrebne so še vsebine) itd.

Na drugi strani imamo slabosti, ki so: občutek oddaljenosti in nepovezanosti med vasmi (kljub relativni bližini), ni enotnosti teritorija, šibko sodelovanje na vseh ravneh, nepovezanost akterjev in razvojnih projektov, odsotnost skupne razvojne vizije, premajhna cenjenost lokalnih virov in izvorov, ni nosilca, ki bi animiral, povezoval in razvijal vsebine/zgodbe, projekte, podjetniške ideje na terenu, pomanjkanje delovnih mest in možnosti za dodatne prihodke na podeželju, ekonomska odvisnost od obalnih središč, vasi se spreminjajo v »spalna naselja«, turistična središča na obali niso povezana s podeželjem, ljudje so še vedno preveč pasivni, ni nadzora nad posegi v naravno in kulturno dediščino, pomanjkljiva

infrastruktura na področju ravnanja z gospodinjskimi odplakami, neustrezen sistem javnega prevoza, administrativne ovire pri oživljanju podeželja (izredno zapleten odkup zemljišč zaradi kompleksnega lastništva in visokih cen) itd.

Navedena dognanja nam bila v oporo pri identifikaciji prioritetnih razvojnih potencialov.

- Trajnostne oblike turizma v povezavi z naravno in kulturno dediščino, aktivnimi doživetji, kmetijstvom, gastronomijo, ribištvom. Pri tem je poudarek na izgradnji (zelene) destinacije in blagovne znamke »Slovenska Istra«.
- Ekološko kmetijstvo, lokalna samooskrba, predelava, razvoj novih živil, promocija, trženje in razvoj novih kratkih verig prodaje lokalnih živil, zeliščarstvo, povezovanje pridelovalcev (zadružništvo).
- Infrastruktura kot generator razvoja: razvoj in obnova, ki prinaša različne učinke, poudarek uporabnosti za domačine in turiste (npr. razpršeni hoteli). Nujna ureditev na področju ravnanja z gospodinjskimi odplakami in uporabe vode oziroma namakanja v kmetijstvu.
- Ustrezno upravljanje z naravno in kulturno dediščino, pri tem so lokalni prebivalci aktivno vključeni oziroma nosilci upravljanja. Zavarovanje območij Kraškega roba in Dragonje ter povezovanje zavarovanih območij s turizmom.
- Povezovanje ribištva, kmetijstva in turizma.
- Spodbujanje socialnih inovacij in socialnega podjetništva, medgeneracijsko sodelovanje, skrb za starejše.

Izhodišče za razvojno vizijo predstavlja aktiviranje potencialov za razvoj temelječ na lokalnih (endogenih) virih, ki je okoljsko, ekonomsko in socialno trajnosten. Pri tem trajnostni turizem predstavlja glavno razvojno priložnost za območje. Vizija razvoja turizma temelji na:

- ustvarjanju pozitivnih učinkov za lokalne prebivalce (delovna mesta, dodatni viri prihodkov, infrastruktura, višja kakovost življenja …),
- integraciji z varovanjem okolja, ohranjanjem naravne in kulturne dediščine,
- lokalni identiteti,
- aktivni vključenosti lokalnega prebivalstva v načrtovanje in izvajanje programov razvoja,
- krepitvi sodelovanja med različnimi deležniki z namenom izgradnje destinacije in blagovne znamke »Slovenska Istra«,
- povezovanju obalnih turističnih središč s podeželjem,
- razvoju (integralne) ponudbe in produktov, vezanih na lokalno gastronomijo, kmetijstvo, ribištvo, etnologijo, naravno in kulturno dediščino,
- aktivnih doživetjih (kolesarstvo, pohodništvo, plezanje, ipd.),
- zavarovanih območjih (ekoturizem),
- izobraževanju, »pripovedovanju zgodb«,
- razvoju prenočitvenih kapacitet, zlasti v obliki razpršenih hotelov in turističnih kmetij ter tudi novih oblik, kot je na primer glamping,
- povezovanju malih ponudnikov (zadružništvo).

Kmetijstvo je še vedno glavna dejavnost na podeželju. Pri tem je potrebno poudariti, da funkcija kmetijstva ni le pridelava hrane, temveč tudi ohranjanje kulturne krajine, kar je temelj za razvoj turizma na določenem območju. Vizija razvoja kmetijstva zato temelji na:

- usmerjanju k naravi prijaznemu, ekološkemu kmetijstvu, ki zagotavlja ohranjanje naravne biotske pestrosti in kulturne krajine,
- povečanju obsega tržne pridelave (zlasti zelenjave, sadja, žit) in predelave živil,
- ustvarjanju zelenih delovnih mest na področju pridelave, predelave in trženja lokalnih (ekoloških) živil,
- razvoju kratkih verig prodaje (javni sektor, turistični in gostinski sektor, urbana središča), tržnem povezovanju pridelovalcev in zadružništvu,
- spodbujanju inovativnih praks/tehnologij, novih kultur in živil,
- razvoju (socialnega) podjetništva, vključevanju ranljivih skupin in diverzifikaciji dejavnosti na kmetijah,
- promociji in izgradnji pozitivnega »imidža« kmetijstva ter posledično spodbujanju mladih, da se več odločajo za kmetijstvo,
- izboljšanju pogojev za kmetijstvo (voda oziroma namakanje, skupni prostori za skladiščenje, predelavo, ustreznejše gospodarjenje z zemljišči v lasti države in občin …).

Na področju varovanja okolja in ohranjanja narave je prisotna velika potreba po aktivnem varovanju dveh pasov; porečja Dragonje in Kraškega roba. Ključne usmeritve, ki smo jih prepoznali, so:

- postavljanje vode v središče pozornosti, saj v smislu naravovarstva povezuje celotno regijo,
- na vodo se navezuje osrednji problem regije; neustrezno urejeno ravnanje z odplakami iz gospodinjstev, ki ga je mogoče reševati s cenovno ugodnimi inovativnimi praksami (rastlinske čistilne naprave, suha kompostna stranišča, ponovna uporaba prečiščene odpadne vode ipd.),
- strateško povezovanje z Italijo in Hrvaško,
- zagotavljanje presečnega delovanja na treh področjih: v naravovarstvu, kmetijstvu in turizmu,
- aktivna komunikacija z državnimi organi in lokalnim prebivalstvom,
- ozaveščanje lokalnega prebivalstva o tem, zakaj je varovanje narave pomembno in kako lahko sami k temu aktivno prispevajo.

Vključevanje prebivalcev podeželja v sooblikovanje strategije lokalnega razvoja ter v konkretne projekte bo terjalo še veliko usklajenega dela, h kateremu nas spodbujajo dosedanji dosežki. Usklajenost vizij v regiji je očitna, zdaj pa jo je potrebno popeljati korak naprej in utrditi povezovanje s konkretnimi povezovalnimi projekti, ki sledijo viziji. Razvijanje in izvajanje takšnih projektov je ključno, da bi lahko v prihodnje trajnostno izkoriščali vse potenciale regije.

Oživljanje vasi Pomjan:

Praznik »Oživel Pomjan« - unikatno doživetje prežeto z lokalno kulinariko, tradicijo in ekologijo

David Radoš, Dane Podmenik

Poleti 2007 me je prijatelj iz šolskih klopi, Andrej Medved pritegnil, da sem kot predstavnik Pomjana podal kandidaturo v svet KS Šmarje. Razvoj vasi sem spremljal že od otroštva in zato sem z velikim zadovoljstvom sprejel vlogo, ki mi je bila ponujena. Prva leta so bila težka, aktivnosti v vasi so ljudje opuščali in med prebivalci je vladalo nezadovoljstvo. Potrebno je bilo na novo začeti. Leta 2011 so se začele stvari spreminjati in zapihal je nov veter. V Pomjanu je vnovič pričelo z delovanjem Turistično društvo Pomjan, kmalu zatem pa je bila organizirana tudi prva javna prireditev v vasi, ki so ji kasneje sledili še drugi dogodki.

Prava burja pa je v naša jadra začela pihati, ko smo se v sodelovanju z Zavodom Eko-Humanitatis prijavili na razpis LAS Istra. V okviru projekta je bil leta 2013 prvič organiziran dogodek Oživel Pomjan, praznik tradicije, kulture in ekologije, ki je nastal z zamislijo,da vasi in Slovenski Istri povrnemo praznovanje z dodano vrednostjo. Za ključni izziv pri zasnovi praznika smo si zadali, da na inovativen način povezujemo ekologijo, ekološko kmetijstvo, zdravo življenje, lokalno kulinariko, etnologijo, kulturo in zabavo. Cilj vseh je bil, da praznik postane prepoznaven produkt, ki bogati in promovira ponudbo celotnega zaledja Istre, in ki ga s skupnim delom soustvarjamo lokalna društva, ekološke kmetije in domačini. Hkrati pa smo z izvedbo želeli Pomjanu vdahniti novo energijo in prispevati k njegovemu turističnemu razvoju. Dogodek je pritegnil veliko zanimanje domačinov in ljudi iz cele Slovenije, vas je oživela. Enkratno vzdušje je potrdilo, da smo na pravi poti in, da si želimo nadaljevati v začrtani smeri. Tako smo v letu 2014, predvsem z lastnim prostovoljnim delim in sredstvi, praznik ponovno izvedli.

V letu 2015 smo za projekt »Soustvarjamo trajnostni razvoj območja Dragonje«, v katerega je bil kot ena od aktivnosti vključena tudi izvedba praznika Oživel Pomjan, pridobili sredstva iz Finančnega mehanizma EGP. Na ta način smo praznik lahko programsko obogatili in nadgradili. Odločili smo se, da želimo še več pozornosti nameniti tipičnim lokalnim pridelkom in jedem, zato smo dogodek preimenovali v praznik tradicije, kulinarike in ekologije.

V okviru tržnice lokalnih in ekoloških pridelkov se je predstavilo več kot 15 ekoloških kmetij in društev iz celotnega območja Slovenske Istre; od Gradina do Lucije. Vrata so odprle vaške kantine: »Pr Hlaja«, »Pr Korena«, »Pr Matičća«, »Pr Štefančća« in žganjekuha: »Pr Vilarjevih«. Poseben gost letošnjega praznika je bil nadarjeni lokalni kuhar Almir Begić (finalist oddaje »Gostilna išče šefa 2014«), ki je izvedel pravi kulinarični spektakel z delavnico na temo »tipična istrska kulinarika v moderni preobleki«.

Obiskovalci so si lahko ogledali tudi gle-

dališko predstavo z motivi iz življenja v Istri, razstavo starodobne kmetijske mehanizacije, prikaz žganjekuhe in tradicionalne gradnje suhozida. Z izvedbo ustvarjalnih delavnic, iger in nastopom čarodeja, je bilo poskrbljeno tudi za najmlajše. Za živo glasbo in zabavo so poskrbeli: etno skupina Calegarija, Žavbi band in Los amigos.

Organizatorji že snujemo načrte za izvedbo četrtega praznika in vas vabimo, da se nam v Pomjanu, eni od najslikovitejših istrskih vasic, pridružite tudi prihodnje leto. Zaključimo lahko z mislijo Pomjan je oživel, živi in bo živel.

Mnenja organizatorjev in vaščanov:

Zvezdana Viler, predsednica TKD Pomjan:

»Praznik Oživel Pomjan je dobrodošel, saj ta dan popestri življenje v tej šavrinski vasici. Naredili smo velik korak naprej, saj je dogodek združil vaščane. Praznik prinaša svežino v naš kraj, dobro voljo, sočutje ter občutek pripadnosti okolju. V pravem pomenu besede vas zares oživi. Na dan dogodka poskušamo seznaniti obiskovalce z običaji in navadami domačega kraja, npr. prikazom žganjekuhe in pokušino domačega žganja ter likerjev (iz vloženih fig, grozdja, češenj in orehov v domačem žganju), kar pripomore k popestritvi ponudbe domačega

kraja. Glede na to, da je bila prireditev letos uspešna, si prizadevamo, da bi s tradicijo nadaljevali in jo nadgradili. Ja, nič ni težko, če delaš z ljubeznijo.«

Lucjan Peroša, predsednik vaške skupnosti:

»S tem praznikom želimo popestriti dogajanje v vasi Pomjan. Letos je bilo zelo pozitivno to, da so se v pripravo in izvedbo praznika na novo vključili še nekateri vaščani in upamo, da jih bo drugo leto še več. Naš cilj je, da v prihodnje privabimo predvsem več turistov in jim predstavimo naše izdelke, proizvode in navade.«

David Radoš

»Vložen trud in prizadevanja so obrodila sadove, praznik je postal osrednji dogodek v vasi in povezal vaščane. Delovanje turističnega društva so z vsem srcem prevzeli prebivalci vasi in ponudili pridelke s svojih kmetij. Povezovanje prebivalcev in celotne regije je ključnega pomena za razvoj podeželja. Pomjan se je prebudil, oživel, živi in bo živel. Postavljeni so dobri temelji, na katere se lahko vežejo novi projekti in zamisli. Da je Pomjan zares oživel, so omogočili aktivni vaščani s svojim prostovoljnim delom in zaupanjem, da lahko s skupnimi močmi povrnemo Pomjanu in Istri nekdanjo živahnost.«

Matej Frank

»Oživel Pomjan je zame eden najpomembnejših praznikov, saj gre za promocijo celotne vasi, kot tudi društev, ekoloških kmetij in vinarjev. Praznik je zaživel že tretje leto in povezal celotno vas ter navdušil ljubitelje tradicije, kulinarike in ekologije. Menim, da je praznik v ponos vsem vaščanom saj nas povezuje, združuje in navdihuje.«

Alen Frank

»Oživel Pomjan je praznik ki povezuje tako domačine kot ostale obiskovalce tega dogodka ter skrbi za prepoznavnost in promocijo našega kraja in lokalnih dejavnosti, ki se ponovno obujajo. Na dogodek gledam zelo pozitivno, saj je naš praznik postal že tradicionalen in privablja številne obiskovalce iz bližnjih krajev. Želim si, da bi se praznik nadaljeval v takem obsegu in da bi se z leti še razvijal.«

Logarska dolina – Solčavsko; varovanje narave in trajnostni razvoj v naročju Alp

Marko Slapnik
Foto: Arhiv Centra Rinka, Tomo Jeseničnik

Solčavsko je geografsko zaokroženo območje ob meji med Slovenijo in Avstrijo, ob izvirih reke Savinje v Zgornji Savinjski dolini, v osrčju Kamniško-Savinjskih Alp.

Območje je najbolj prepoznavno po treh alpskih dolinah: Logarski dolini, Robanovem kotu in Matkovem kotu. Logarska dolina in Robanov kot sta zavarovana kot krajinska parka, velik del območja pa je varovan tudi kot področje Natura 2000. Varovana območja tako skupaj obsegajo preko 80 % površine Solčavskega.

Solčava je majhna alpska vasica, po kateri je območje dobilo ime. Večina prebivalcev živi na visokogorskih kmetijah. Visoko pod goro Olševo, kjer je znamenito arheološko najdišče Potočka zijalka, leži zaselek Podolševa. Kmetije med Matkovim kotom in Podolševo so med sabo povezane s Solčavsko panoramsko cesto, ki nudi lepe razglede na doline in verigo Kamniško-Savinjskih Alp in je bila leta 2015 ocenjena kot Najboljša tematska pot v Sloveniji. Na Solčavskem je ideja trajnostnega razvoja vgrajena v podzavest domačinov, ki že stoletja sobivajo z naravo. Za primer je navajam nekaj dogodkov oziroma mejnikov, ki pričajo o trajnostno naravnanem ravnanju v tem kotičku alpskega prostora:

- vzreja Jezersko-solčavske ovce (domačin Rok Klemenšek, ob koncu 19. stoletja),
- Okrešelj; prvo kupljeno zemljišče (varstvo narave in narodnostni vzgibi - 1931),
- Robanov kot, zavarovan kot naravna znamenitost (Joža Vršnik-Robanov – skrbi za ohranjanje narave in ljudskega izročila - 1950),
- ustanovljena Krajinska parka Logarska dolina in Robanov kot (1987),
- v Logarski dolini domačini pridobijo koncesijo za upravljanje s krajinskim parkom (uvedejo vstopnino za motorna vozila in s tem dosežejo manjši pretok prometa ter lažje urejanje krajinskega parka - 1992),
- Logarska dolina in Robanov kot sta bila velikokrat uvrščena med najlepše urejene kraje v Sloveniji (Turistična zveza Slovenije),
- študijski krožek ob panoramski cesti – iz druženj krožka nastane društvo Panorama; društvo za razvoj in ohranjanje naravne in kulturne dediščine, ki kmalu po ustanovitvi prejme nagrado družbe Ford (2005),
- podjetje domačinov, Logarska dolina d.o.o., prejme mednarodno nagrado Cipre International, MAVA – »Prihodnost v Alpah« za dobro upravljanje krajinskega parka (2005),
- Krajinski park Logarska dolina postane zmagovalec akcije »Zemljo so nam posodili otroci« (Agencija RS za okolje in Zveza prijateljev mladine Slovenije - 2007),
- številne predstavitve Solčavskega z namenom prenosa izkušenj pri upravljanju z zavarovanim območjem, upravljanju z obiskom, razvoju podeželja, delovanju

študijskih krožkov,

- Solčavsko dobi naziv Evropska destinacija odličnosti za turizem v varovanih območjih (Evropska komisija, Ministrstvo RS za gospodarstvo in Slovenska turistična organizacija - 2009),
- Občina Solčava leta 2009 ustanovi Zavod za turizem in trajnostni razvoj Solčavskega, leta 2011 pa s pomočjo sredstev Norveškega finančnega mehanizma odpre v Solčavi nov Center Rinka; večnamensko središče za trajnostni razvoj Solčavskega,
- Občina Solčava prejme »Zlati kamen«, nagrado za razvojne dosežke (2012),
- Center Rinka prejme več nagrad za arhitekturo in delovanje (Zlati svinčnik - 2011, Plečnikova medalja - 2012, Constructive Alps - 2013).

Na Solčavskem so se v zadnjem desetletju odvili številni projekti trajnostnega razvoja na področjih ohranjanja dediščine, razvoja trajnostnega turizma, urejanja infrastrukture in upravljanja z obiskom. Vsem pa je skupna smer razvoja, ki jo lepo ponazarja dolgoletni slogan krajinskega parka: »Logarska dolina ni tu, da bi jo spreminjali, ampak, da ona spremeni vas.«

Kot odziv na potrebe okolja, je Občina Solčava odkupila propadajočo stavbo v središču vasi Solčava in s pomočjo sredstev Norveškega finančnega mehanizma postavila novo večnamensko središče za trajnostni razvoj Solčavskega - Center Rinka. Ta povezuje različne dejavnosti trajnostnega razvoja območja in prinaša nove razvojne priložnosti. V kletnih prostorih središča sta urejeni: turistično informacijska točka za obiskovalce Solčavskega in večnamenska dvorana za multimedijske predstavitve, predavanja, izobraževanja, seminarje, delavnice, gostujoče razstave ali manjše kulturne prireditve. V dvorani je postavljena stalna razstava o življenju in naravi Solčavskega z naslovom Solčavsko – sprehod v naročje Alp, ki obiskovalca popelje na sprehod iz prebivališča v hišo, na dvorišče k lesu in k ovcam, v gozd, k potoku, na gorsko trato, do skal in v gore. V pritličju je razstavno-prodajni prostor za izdelke s Solčavskega in širše okolice.

S predstavljanjem in prodajo želimo spodbuditi uporabo kvalitetnih izdelkov iz solčavskega gorskega lesa, izdelkov iz volne avtohtonih ovc jezersko–solčavske pasme, živilskih izdelkov s solčavskih kmetij itd. V prvem nadstropju so urejene pisarne podeželskega razvojnega inkubatorja in skupni prostori, ki jih lahko koristi vsakdo (telecenter). Prostori so namenjeni dejavnostim podjetij, društev in drugih organizacij s Solčavskega. V drugem nadstropju so občinski prostori. Center Rinka je namenjen posameznikom in organizacijam z idejo in željo po podjetniškem ali umetniškem ustvarjanju, medgene-

racijskem druženju in ohranjanju dediščine. Tu se domačini, obiskovalci in strokovnjaki srečujejo ob enakih ključnih temah: lepoti narave in njenem varovanju, tradicionalnih vrednotah in ohranjanju dediščine, kvaliteti življenja, trajnostni rabi naravnih virov.

Občina Solčava, Center Rinka, Logarska dolina d.o.o. in številna druga podjetja ter turistični ponudniki območja s skupnimi prizadevanji gradimo postopen, naravi, obiskovalcem in domačinom prijazen razvoj. S tem namenom spodbujamo izdelavo in prodajo lokalnih izdelkov in storitev s pomočjo tematskih dogodkov in prireditev, turističnih programov ter usmerjenih razvojnih projektov. Strateško zasnovan razvoj lokalnih produktov so domačini usmerili v tri ključne dobaviteljske verige: lesno; od drevesa do pohištva, volneno; od ovce do obleke in kulinarično; iz narave na krožnik. Za ilustracijo navajam nekaj projektov Občine Solčava in Centra Rinka, s katerimi so želeli spodbuditi proizvodnjo in prodajo lokalnih produktov in storitev:

- Solčavski gorski les (2009),
- Naravno. Tradicionalno. Ustvarjalno; polsteni (filcani) izdelki (2010),
- Center Rinka – motivacija, razstave, prodaja (2011),
- Solčavke – »občinske ovce«; prenovljen župnijski hlev, da tropa avtohtonih ovc nad cerkvijo (2012),
- Farovški vrt; sadni gozd, razstave (2013-2014),
- Solčavska panoramska cesta (2013-2015),
- Cavetours – turizem v podzemnih jamah; SI-AT (2013-2014),
- Iz narave na krožnik (2013-2014),
- Od drevesa do zibelke … in naprej (2014),
- Mladi veter - ®evolucija za vas (2014-2016).

Solčavsko v povezavi s širšim območjem Zgornje Savinjske doline ostaja skupnost kreativnih ljudi z jasno razvojno vizijo, ki v nove razvojne projekte sistematično vključuje mlade izobražene domačine. Glede na stare vzorce in nova znanja se uveljavlja zavedanje, da je za uspešno skupno delo potreben skupinski proces: sanjanje – načrtovanje – delo – praznovanje.

Več informacij najdete na spletnih straneh:
www.solcavsko.info,
www.logarska-solcavsko.si,
www.solcavska-panoramska-cesta.si,
www.logarska-dolina.si, www.solcava.si

Šmarje: uspešna zgodba o pristopu k revitalizaciji istrske vasi

mag. Andrej Medved, podpredsednik Krajevne skupnosti Šmarje

Vas Šmarje leži na 280 metrov visokem slemenu Šavrinskega gričevja, kakšnih 10 kilometrov južno od Kopra v smeri doline reke Dragonje. So ena večjih vasi v Slovenski Istri in imajo v tem predelu podeželja pomembno geografsko, funkcionalno in socialno vlogo, tudi kot center Krajevne skupnosti Šmarje, v kateri so še druge večje vasi, kot npr. Pomjan, Koštabona, Puče, Krkavče in Gažon. Naselje je razpotegnjeno in ga sestavlja več predelov oziroma »kontrad«. Vas je po drugi svetovni vojni dobila moderen, skoraj mestni videz, saj je bila med 2. svetovno vojno kar dvakrat požgana. Le še nekaj starih, na pol podrtih hiš ob cerkvi je do leta 2001 spominjalo na nekdanji idilični istrski videz vasi ter na dolgo in bogato zgodovino, kot tudi kulturno dediščino tega prostora. Danes se v Šmarjah prebivalci ukvarjajo predvsem s kmetijstvom, oljkarstvom in vinogradništvom, medtem ko se večina prebivalcev vozi na delo v obalna mesta.

V povojnem času je bila vas obnovljena, vendar je zaradi pretežno novih gradenj izgubila pravo podeželsko in vaško identiteto. To pa je bil vzrok, da je ekipa mladih in izobraženih ljudi iz nevladne organizacije Pangea, Društva za varovanje okolja Koper s sedežem v Šmarjah ter v sodelovanju z ostalimi vaškimi društvi, predvsem s Turističnim društvom Šmarje in KUD-om Franceta Bevka Šmarje, leta 2001 pričela z razvojnim projektom »Šmarje – Vrata v Slovensko Istro«. Projekt je bil zastavljen kot razvojni projekt celostne revitalizacije vasi Šmarje v duhu trajnostnega razvoja, kjer je bil glavni cilj obnova in revitalizacija vaškega jedra, ki je bilo v ruševinah. Projekt je bil predstavljen na seji sveta Krajevne skupnosti Šmarje in tudi sprejet s podpisom pisma podpore, kar je dalo zeleno luč pričetku aktivnosti za zagon revitalizacije s postavljenimi naslednjimi cilji:

- izdelava prostorskih aktov (urbanistične zasnove) za naselje Šmarje v navezavi na oblikovanje krajinske zasnove za dolino reke Dragonje z opredelitvijo vasi Šmarje kot vrat v osrčje Slovenske Istre,
- izdelava načrta ureditve vaškega jedra Šmarij in načrta obnove njegove stavbne – arhitekturne dediščine,
- oblikovanje in uresničitev načrta varovanja okolja ob upoštevanju meril Evropske unije na ravni krajevne skupnosti, posameznih naselij in gospodinjstev ter saniranje obstoječih virov obremenjevanja okolja,
- oblikovanje trajnostnega gospodarskega proizvoda krajevne skupnosti na osnovi identificiranih lokalnih virov kot razvojnega potenciala območja,
- vključitev lokalnih prebivalcev kot partnerjev pri revitalizaciji območja ter sprotno usklajevanje interesov različnih skupin in posameznikov,
- oblikovanje srednjeročne razvojne strategije krajevne skupnosti v navezavi z drugimi podeželskimi območji Slovenske Istre.

Model projekta je nastal kot rezultat strokovnega posveta v Šmarjah, meseca maja 2003, kjer so se v organizaciji društva Pangea različni strokovnjaki, predstavniki Mestne občine Koper in domačini dogovorili o treh ključnih področjih, kot osnovi za prihodnji razvoj Šmarij. V istem letu je bila narejena tudi anketna raziskava med prebivalci Šmarij (vir: http://pangea-info.org/smarje/documents/anketa_smarje_porocilo.pdf), v kateri je bilo prejetih 83 izpolnjenih anket. Analiza je potrdila spoznanje, da vas Šmarje potrebuje novo ureditev zapuščenega vaškega jedra, ki bi lahko nosilo funkcijo vhodne točke na podeželje Slovenske Istre. Poleg povezovalne vloge z ostalimi zalednimi vasmi bi ureditev vaškega jedra pomenila revitalizacijo vasi ter vrnitev življenja na vas tako v socialnem kot tržnem pomenu besede. Postavljen je bil razvojni model, kot je predstavljeno v naslednji shemi:

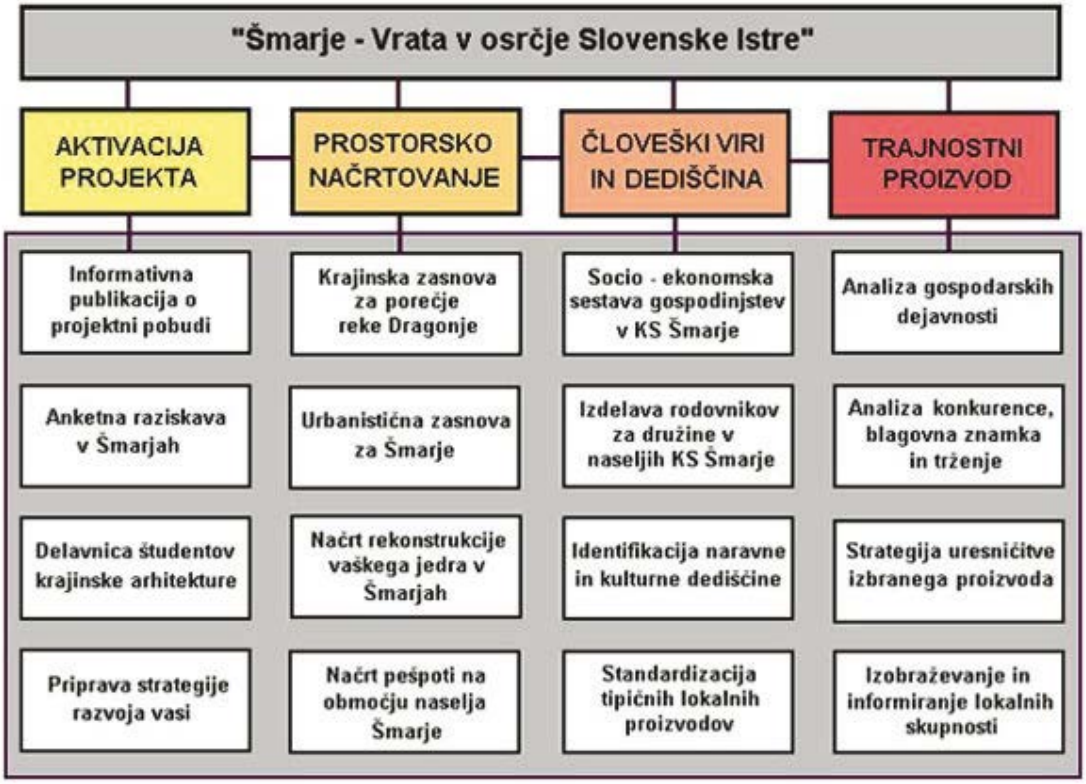

Slika 1: Model razvoja vasi Šmarje: »Vrata v osrčje Slovenske Istre«, 2003.

Po letu 2003 je sledilo obdobje intenzivnega dela na razvoju ideje obnove opuščenega vaškega jedra, ki je postalo glavna motivacija in simbolika celotne revitalizacije vasi Šmarje. V tem obdobju je bilo v organizaciji društva Pangea izvedenih več delavnic študentov Oddelka za krajinsko arhitekturo Univerze v Ljubljani pod vodstvom prof. dr. Lojzeta Drašlerja, javnih predstavitev rezultatov delavnic, strokovnih posvetov in sestankov na Mestni občini Koper ter na pristojnih institucijah v Ljubljani. Oblikovana je bila delovna skupina za projekt pod strokovnim mentorstvom dr. Ane Barbič, dr. Milana Naprudnika in g. Filipa Krtelja, ki so skozi celotni razvoj projekta zagotavljali ustrezna strokovna znanja in usmeritve, kot tudi institucionalne povezave. Rezultat dela je bil odobren projekt izdelave urbanistične zasnove za Šmarje, kot testno območje novo sprejete zakonodaje na področju prostorskega načrtovanja, ki ga je izvedel Urbanistični Inštitut Slovenije v sodelovanju z Mestno občino Koper in društvom Pangea (vir: http://pangea-info.org/smarje/prostor.php). Projekt je podal celovit pogled na območje Krajevne skupnosti Šmarje ter izpostavil njene razvojne potenciale v luči trajnostnega razvoja. Sočasno so na območju zapuščenega trga potekale prireditve za animacijo prebivalcev, predvsem kulturno-turistična prireditev »EtnoIstra« v obdobju 2004 – 2010 (vir: http://pangea-info.org/projekti.php?id=5).

Pomemben preskok je nastal v letu 2012, ko je na podlagi izdelanega idejnega načrta Mestna občina Koper potrdila investicijo v višini 265.000 EUR za prenovo vaškega trga v Šmarjah. Šmarje so tako po več desetletjih pridobile pomembno javno mesto druženja, ki je znatno prispevalo k dvigu motivacije in socialnega življenja v vasi in širše. Za omenjeni trg je lokalna skupnost prejela tudi pomembno priznanje: »Naša Slovenija 2012« (vir: http://www.primorske.si/Primorska/Istra/KS-Smarje-prejela-priznanje-za-ohranjanje-dediscin.aspx), za posebne dosežke pri ohranjanju kulturne dediščine in obnove vaških jeder v Sloveniji. Nagrado podeljuje Gibanje za ohranjanje in uveljavljanje slovenske kulturne in naravne dediščine/krajine Kultura-Natura.si.

Ključna ovira pri sami realizaciji projekta je bilo zagotavljanje finančnih virov. V zagonski fazi projekta, kjer so potekale predvsem delavnice in razvojne vsebine, so bili stroški organizacije in izvedbe kriti iz naslova dobrega sodelovanja s Krajevno skupnostjo Šmarje, s pomočjo lokalnih sponzorjev, med katerimi prednjači tedanje vodstvo Krajevne skupnosti Šmarje in Vinska klet Santomas (g. Ludvik Nazarij Glavina) ter iznajdljivostjo vodstva društva Pangea, ki je znalo pridobiti sredstva iz različnih občinskih in drugih razpisov. V kasnejši fazi pa je ključno vlogo odigrala Mestna občina Koper, ki je pokazala velik posluh za revitalizacijo vasi, predvsem, ker je razvojna

ideja pridobila konsenz večine deležnikov v prostoru. Pomembno oviro sta predstavljala tudi komunikacija med samimi deležniki in usklajevanje interesov, kjer pa se je izkazalo, da je bila ideja že od samega začetka oblikovana v demokratičnem duhu in zato predmet strinjanja. Pomembno noto k celotnemu projektu je dodala Zveza NOB Šmarje pod vodstvom ga. Rožane Viler in župnika g. Igorja Loviščka, Župnija Šmarje, ki sta v pravem času našla primeren zgodovinsko označen konsenz v korist dobrobiti celotne vasi.

Že v samem začetku razmišljanja (Slika 1) je bilo področje varovanje okolja in narave postavljeno za eno od ključnih področij razvoja in oblikovanja same vizije vasi in širšega območja. Društvo Pangea je tako v sodelovanju s Krajevno skupnostjo Šmarje izvedlo več čistilnih akcij, projekt popisa divjih odlagališč odpadkov (vir: http://pangea-info.org/projekti.php?id=11) na območju predlaganega krajinskega parka Dragonja, okoljevarstveni tabor Dragonja 2006 (vir: http://pangea-info.org/dragonja2006), mednarodni ekološki tabor ter številna izobraževanja, med katerimi so predvsem predavanja na temo kmetijstva in varovanja okolja v porečju reke Dragonje (vir: http://pangea-info.org/projekti.php?id=4). Že dejstvo, da je bil pobudnik za razvojni projekt društvo Pangea, je bila zadovoljiva garancija, da so bile vse aktivnosti v obdobju od 2001 naprej obarvane z načeli trajnosti, predvsem pa varstva okolja in narave.

Projekt »Šmarje – Vrata v osrčje Slovenske Istre« je bil zasnovan kot krovna vizija revitalizacije celotne krajevne skupnosti Šmarje v navezavi na širše predlagano območje Krajinskega parka Dragonja, torej vseh vasi, ki mejijo na dolino reke Dragonje. V obdobju med letoma 2000 in 2015 so bile aktivnosti osredotočene predvsem na obnovo vaškega trga s pripadajočimi stavbnimi in drugimi površinami ter izvedbo animacijskih kulturno-turističnih dogodkov na samem trgu. V povezavi s tem so se v zadnjih letih v sodelovanju vseh nevladnih in drugih organizacij, ki imajo sedež v Šmarjah, razvili trajnostni produkti, ki imajo za glavni namen ohraniti podeželski utrip vasi Šmarje v luči bogate zgodovinske, kulturne in naravne dediščine. Krajani Šmarij so se odločili, da želijo ohraniti podeželski videz in način življenja, kar je bistveno za prihodnji razvoj. Med bolj prepoznavnimi produkti sta predvsem: »Bela Istrijana«, ki si prizadeva ohraniti in promovirati netehnološka vina iz avtohtonih istrskih sort ter »Šmarski koncan kruh«, ki oživlja staro tradicijo pekarstva v Šmarjah. V samem centru vasi na vaškem trgu pa so na zasebni lasti g. Ludvika Nazarija Glavine zaživele tudi nastanitvene kapacitete, ki bodo revitalizirano vas Šmarje končno postavile tudi na turistični zemljevid Istre.

Štmarski koncan kruh - sweet bread

The history of baking in Istria

Bread has always been baked and sold in the Istrian countryside. In the past, women would work at night, baking bread on their hearths using only good white flour. They left early every morning to sell the bread in the coastal towns of the Gulf of Trieste. Known as "Šavrinke", the women of Šmarje and other Istrian villages baked their bread in traditional bread ovens and sold it mainly in Koper as well as in other coastal towns and in Trieste. They carried the bread in baskets ("planjerji") on their heads or packed it into sacks ("bisage") that were transported by donkeys. Although it was an important economic activity in Istria until the mid-20th century, baking has gone into decline in recent years.

Sweet bread in Šmarje

Šmarje possessed several bread ovens used to bake excellent, flavourful bread. Baking was done just once a week, usually at weekends. Known as "Štmarski koncan kruh", the Šmarje sweet bread was only baked to mark important occasions and holidays. Since Istria was a poor region, few extra ingredients were used. The sweet rolls were decorated with dough ornaments in various patterns depending on each housewife's creativity. Eventually, several traditional shapes developed and were used for particular occasions, such as the "pinca" bread for Easter, the "kornet" bread for the birth of a child and "kolač" bread for weddings. The tradition and heritage of sweet bread in Šmarje are gradually disappearing with each generation; today, only some of the older village women still remember how to make this traditional local dish.

Sweet bread baking

There is no uniform recipe for the Šmarje sweet bread. Women would make it depending on the occasion, but the ingredients used also reflected the social and economic standing of each homestead. The basic, traditional ingredients included corn flour or wheat flour, yeast (often in the form of leftover yeast-leavened dough used for the previous bake), salt and water. Unlike plain dough, sugar was added to sweet bread dough. Alternatively, the bread was sprinkled with sugar once it was baked. Depending on the occasion, they would add fat (lard, oil, butter), eggs, milk and various extras, usually dried fruit. The richest version of sweet bread was "pinca", which contained all of the above ingredients.

➡ *These are the suggested traditional ingredients to make 14 sweet bread rolls of 60 g each: 500 g wheat flour, 17 g fresh yeast, 2 eggs, 1 yolk, 100 g sugar, 8 g vanilla sugar, 40 g butter, 3 ml of homebrewed pomace brandy, 0.2 l milk, lemon zest, 5 g salt and 50 g optional extras (chocolate sprinkles, candied fruit, raisins, etc.).*

Šmarje wants to restore and preserve its local heritage

The Local community of Šmarje as well as participating associations, restaurateurs and individuals, in cooperation with the Municipality of Koper, are hoping to preserve the rich gastronomic heritage of the Istrian countryside. To this end, activities were carried out at the local level in 2014 and 2015 to assess the possibility of bringing back the tradition of sweet bread. We are convinced that restoring the tradition of sweet bread, creating a uniform recipe and developing a related programme are excellent opportunities for reinforcing the identity of the area and enriching the culinary offer. The Šmarje sweet bread was recognised as the first typical dish in a series of authentic local dishes introducing the region of Istria to Slovenian and foreign visitors.

Municipality of Koper
Local community of Šmarje

Foto: Jaka Jerša

ŠTMARSKI KONCAN KRUH

Seznam lokalnih ponudnikov, pri katerih lahko okusite Štmarski koncan kruh, je na voljo na spletni strani www.koper.si

L'elenco degli offerenti locali, dove è possibile gustare il pane dolce di Šmarje, è disponibile sul sito www.koper.si

The list of local providers, where it is possible to try the Šmarje sweet bread, is available at www.koper.si

TIC Koper - Capodistria
Titov trg - Piazza Tito 3
6000 Koper - Capodistria
+386 5 6646 403
tic@koper.si
www.koper.si

Krajevna skupnost Šmarje
Šmarje 89, 6274 Šmarje
+386 5 6569 600
ks.smarje@siol.net

MESTNA OBČINA KOPER
COMUNE CITTÀ DI CAPODISTRIA

ŠTMARSKI KONCAN KRUH

Projekt »Zaščiti istro 2014«, del NIP LAS istra 2013-: delno sofinancira Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja. Za vsebino projekta je odgovorna Mestna občina koper. Organ upravljanja za Program razvoja podeželja RS 2007-2013 je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. / Il progetto "Zaščiti istro 2014, LAS istra 2013" è in parte finanziato dal Fondo europeo agricolo per lo sviluppo rurale. Il progetto prepisto è di competenza del Comune città di Capodistria. L'autorità di gestione del Piano di sviluppo rurale della RS 2007-2013, è il Ministero della politiche agricole, forestali e alimentari della Repubblica di Slovenia. / The project "Zaščiti istro 2013, LAS istra 2013" is partly financed by the European Agricultural Fund for Rural Development. The Municipality of Koper is responsible for content. The managing authority for the Rural Development Programme 2007-2013 is the Ministry of Agriculture, Food and Forestry Policies of Republic of Slovenia.

EKSRP

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Slika 2: Primer informativne zloženke za izdelan tipičen produkt; Štmarski koncan kruh, ki je predmet tipizacije in zaščite (vir: http://www.koper.si/index.php?page=static&item=2002488).

Prihodnost razvoja vasi bo sledila ciljem in viziji iz leta 2001, ko je bila identificirana priložnost v smeri trajnostnega razvoja. Aktivnosti lokalne skupnosti bodo še naprej usmerjene v ustvarjanje priložnosti za združevanje deležnikov na podeželju ter krepitev identitete, skupne ponudbe ter razvoja podeželja, ob hkratnem doseganju zastavljenih ciljev EU na področju podnebnih sprememb, skrbi za okolje in spodbujanju inovacij. Ključna priložnost je ustvariti močno podeželsko jedro ter v sodelovanju s sosednjimi vasmi na ožji in širši ravni ustvariti skupno čezmejno destinacijo - Istro, ki bo gradila prepoznavnost in kvaliteto bivanja na lastnih virih ter spoštovala izjemno naravno in kulturno danost prostora.

Viri

Medved, A. 2003. Strategija revitalizacije istrske vasi Šmarje pri Kopru ªVrata v osrčje Slovenske Istre. PANGEA. Drustvo za varovanje okolja, Koper,

Urbanistična zasnova naselja Šmarje. Internet:http://pangea-info.org/smarje/prostor.php (30.10.2015)

Festival etno – glasbe na podeželju Slovenske Istre »ETNOISTRA 2005« Internet: http://pangea-info.org/projekti.php?id=5 (30.10.2015).

Popis divjih odlagališč odpadkov na območju predlaganega Krajinskega parka Dragonja. Internet: http://pangea-info.org/projekti.php?id=11 (30.10.2015).

KS Šmarje prejela priznanje za ohranjanje dediščine. Primorske Novice, objavljeno 22. 04 2013. Internet:http://www.primorske.si/Primorska/Istra/KS-Smarje-prejela-priznanje-za-ohranjanje-dediscin.aspx (30.10.2015).

O taboru. vir: http://pangea-info.org/dragonja2006 (30.10.2015)

Razvoj vasi Padna in vizija razpršenega hotela

Denis Goja, Občina Piran

Prve razvojne aktivnosti v Padni, majhni istrski vasici v zaledju Občine Piran, za katero je značilna prav njena lega, so se začele v letih 1998 in 1999, in sicer s programom CRPOV (Celostni razvoj podeželja in obnova vasi). Za vas, ki leži na 208 metrih nadmorske višine in v kateri živi nekaj več kot 170 prebivalcev, je značilno tudi to, da ima galerijo Božidarja Jakca, cerkev iz 13. stoletja, posvečeno Sv. Blažu in zvonik ob cerkvi, za katerega je znano, da so ga vaščani leta 1898 dogradili s prodajo blitve. Vas kot celota je tako kulturni spomenik. V okviru programa Celostnega razvoja podeželja in obnove vasi (CRPOV) so nastali prvi projekti obnove posameznih objektov v vasi, za katere sta sredstva namenila Občina Piran ter tedanje Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prostor (MKGP). Na delavnicah, ki so spremljale zametke razvojnih idej, se je izpostavila potreba po ustanovitvi turističnega društva na ravni treh vasi, ki so bile v Občini Piran vključene v razvojne aktivnosti, ki so se odvijale v okviru projekta CRPOV.

Konec leta 1999 je z aktivnim delovanjem začelo Turistično društvo Škurša, ki je organiziralo številne delavnice in okrogle mize, na katere je prišlo veliko domačih in tujih strokovnjakov razvoja podeželja. Hkrati so se v dogajanje z vaškimi prazniki in veselicami vključili krajani, ki so se tako tudi zabavali. Najpomembneje pa je postalo to, da so se krajani začeli istovetiti z vasjo in postajali ponosni na svoj kraj, ki je počasi začel kazati znake življenja. Skozi oči obiskovalcev in drugih gostov so na tak način pridobili samozavestno držo, ki je prišlekom sporočala: »To je moja vas, tu je najlepše.« Na vseh ravneh so se vzpostavila nova partnerstva, kot so: lokalne skupnosti, občine, fakultete, zavodi, ministrstva, začeli pa so tudi z novimi projekti analize stanja na terenu. Vaščani so v sodelovanju s Fakulteto za turistične študije - Turistico v letu 2000 opravili anketo, ki je jasno pokazala pripravljenost vaščanov za razvojne aktivnosti v smeri trajnostnega turizma in izgrad-je oziroma obnove namestitvenih kapacitet v zapuščenih in propadajočih objektih, ki so bili v lasti občine ali domačinov.

Zavod za varstvo kulturne dediščine (ZVKD) je opravil popis in dokumentiral vso stavbno kulturno dediščino, nato pa so: Fakulteta za arhitekturo (Univerza v Ljubljani), Občina Piran in MKGP v letih 2000 in 2001 izvedli dve enotedenski arhitekturni delavnici, na katerih so študentje v okviru svojih študijskih programov v vasi izmerili in zarisali obstoječe stanje objektov, v nadaljevanju pa pripravili idejni projekt prenove. V letu 2002 se je začela prenova vaških vodnih virov (v okolici vasi), Krajevna skupnost Padna pa je postavila vizijo razvoja vasi, ki je temeljila na sožitju med kmetijstvom in turizmom. Vizija se je začela s projektno dokumentacijo za obnovo objekta v lasti občine, ki stoji ob vhodu v

vas in se je zdel primeren za Turistično-informacijski center (TIC). Tako je iz nekdanjega hleva, v letu 2006, nastala iz naravnih lokalnih materialov obnovljena tipična istrska hiška z dvoriščem in pergolo, ki služi potrebam turizma. Kasneje je Občina Piran s pomočjo sredstev iz projekta Revitalizacija istrskega podeželja in turizma na istrskem podeželju – Revitas TIC dodatno opremila, prostor pa je tako postal še degustacijski center.

Nov premik je Padna doživela leta 2010, ko je v programu novega župana Občine Piran, Petra Bossmana, mesto našel tudi projekt Turistični razvoj Padne. Istega leta so se pričeli pogovori z organizatorji glede napovedanih obiskov potniških ladij v koprskem pristanišču. Nastal je program obiska vasi Padna, pod imenom »Šavrinska avantura«. KS Padna je vzpostavila sodelovanje z lokalno turistično agencijo in k sodelovanju povabila krajane, ki so bili v prvem letu aktivni kar 20 nedelj. Vas je v tem času obiskalo več kot 5.000 obiskovalcev iz vseh koncev sveta. Zaradi izredno dobrih vtisov, ki so jih kasneje gostje strnili na anketnih listih, se je Padna pojavila na zemljevidu sveta kot nova destinacija, kjer sta v ospredju kulturna in naravna dediščina. Individualen, pristen in domač pristop do gostov, nadgrajen z izbranimi okusi in vinom ter unikatnimi izdelki, se je izkazal za pravo odločitev. Velja izpostaviti ugotovitev, da je nekaj, kar je za domačina vsakdanje, lahko za obiskovalca prava avantura, kar gostje tudi sami izpostavljajo in hvalijo.

Vizija razpršenega hotela Padna

Razpršeni hotel (albergo diffuso) je inovativen pristop z novo vsebino, kjer gre za obnovo propadajočih vasi v zaledju, gorah, odmaknjenih območjih, ki jim grozi propad (zaradi odseljevanja ali staranja prebivalstva) ter uporabo le-teh za namestitev obiskovalcev. Take lokacije se za namene razpršenega hotela v celoti ali deloma obnovi v tradicionalnem slogu, ničesar se ne gradi na novo. Značilnosti so: skupna recepcija, prodajna služba ter uslužne in servisne storitve. Lastniki objektov so organizirani v podjetniško združenje ali zadrugo. Celotna ponudba je osnovana za uporabnike notranjih virov (lokalno pridelani produkti, delovna mesta …). Gre za vrsto zelenega ali eko turizma na podeželju, ki je namenjen ozaveščenim turistom, ki jih zanimajo: tradicija, kultura, narava, zgodovina, gastronomija in aktivni oddih. Ideja, ki sicer ni novost in je preverjena tako v Italiji kot Avstriji. Prenos dobrih praks je eden od temeljev povezovanja v okviru programa razvoja podeželja Evropske unije.

Predstavitev modela razvoja razpršenega hotela v Padni so v organizaciji KS Padna, izvedli arhitekti iz Avstrije. Poudarili so izjemen potencial vasi pri razvoju turističnih stacionarnih kapacitet v obnovljenih stavbah.

Za rentabilno poslovanje »hotela« bi bilo potrebnih najmanj 35 enot (sob oziroma apartmajev). Prebivalci kot lastniki objektov in KS so z Občino Piran dosegli dogovor o razvoju turizma in iskanju virov EU sredstev, ter možnih zasebnih investitorjev. Nekaj zasebnih lastnikov stavbne dediščine je konkuriralo na razpisih Programa razvoja podeželja 2007 – 2013 (ukrep 323 »Obnova kulturne dediščine«), a niso bili uspešni. V vasi se aktivno išče nove možnosti in sredstva za realizacijo zastavljene vizije. V primeru Padne bi stavba Turistično-informacijskega centra lahko služila tudi kot recepcija bodočemu hotelu, ki bo imel sobe ali apartmaje razpršene po vasi. Ponudba turističnih nastanitev namreč v vasi že obstaja in med sezono beleži dobro zasedenost, kar potrjuje pravilno razvojno usmeritev. Padna danes razpolaga s približno 30 ležišči, v prihodnosti pa je mogoče pričakovati širitev zmogljivosti še za 150-200 ležišč.

Obnova spomeniško zaščitenih objektov bi ustvarila nove namestitvene zmogljivosti, s čimer bi vas z vitalnimi enotami, ustvarjenimi za potrebe turizma, izboljšala kvaliteto življenja vaščanov. Za vas namreč to pomeni nova delovna mesta, razvoj novih obrtnih in servisnih storitev za goste hotela, ureditev okolice za potrebe aktivnega turizma in neposredno prodajo kmetijskih pridelkov.

Ekološka kmetija Plahuta

Dean Plahuta
vinoplahuta@gmail.com

Kmetija leži na hribu, v vasi Marezige, na nadmorski višini 250 m. Od Kopra je oddaljena 9 kilometrov.

Na naši kmetiji sta najpomembnejša vinogradništvo in vinarstvo, poleg tega pa imamo še oljčne nasade, žito, sadje (fige, kaki, ind.) in zelenjavo. Glavi pridelek kmetije je vino, ki ga večinoma prodajamo neposredno na domu, nekaj pa tudi po trgovinah v Kopru in Ljubljani. Pridelujemo predvsem refošk in malvazijo. Naši posebnosti sta rose iz refoška ter cipro, najstarejša avtohtona lokalna sorta.

Naša rodbina živi v Marezigah v zaselku Plahuti že več stoletij in toliko je stara tudi naša kmetija, ki je bila v preteklosti tudi živinorejsko usmerjena. V začetku 90. let prejšnjega stoletja sem se začel zanimati za zdravo prehrano in tako sem se udeležil tudi tečaja biodinamičnega kmetovanja, ki je potekal v Kopru in na katerem je predaval priznan italijanski strokovnjak, g. Enzo Nastati. Takoj zatem smo se odločil, da bomo na svoji zemlji pridelovali kulture samo še na sonaraven način in tako smo postali ena prvih ekoloških kmetij v Slovenski Istri in Sloveniji. Uradno smo vstopili v ekološko kontrolo leta 1999, saj prej pri nas te možnosti še ni bilo. Ravno tako ni bilo ustrezne podpore, pa tudi okolje je gledalo na ekološke kmete kot na vsiljevalce nepotrebnih paradigem v že utečene načine kmetovanja.

Zlasti za vinogradništvo je veljalo, da je tam ekološka pridelava nemogoča, vendar sta dobra volja in istrska trma premagali vse ovire. Skoraj vsa naša kmetijska zemljišča ležijo v porečju reke Dragonje (Rokave), kjer je narava še neokrnjena in potrebno jo je zaščititi, da bo takšna tudi ostala. Od prednikov smo podedovali zdrave in neoporečne obdelovalne površine, naša želja pa je, da bi take posredovali tudi prihodnjim rodovom. Poleg tega, da skrbimo za ohranjanje narave, se kmetje zavedamo tudi skrbi za kulturno dediščino, saj jo želimo ohraniti v živem etnološkem spominu. Tako naravna kot kulturna dediščina pa bi morali biti osnova za nastanek krajinskega parka, ki bi bil dobra popotnica nadaljnjemu trajnostnemu razvoju teh krajev.

V prihodnosti vidimo razvoj naše kmetije v kombinaciji s turistično ponudbo, (namestitvene kapacitete, pokušina vina, kulinarika, športne aktivnosti …) in v pripravi skupne ponudbe v vasi.

IstraTerra

Iz tradicionalnih znanj in dediščine ustvarjamo zgodbe, ki povezujejo

Urška Vižintin

Foto: Aleksander Daneu

info@istraterra.com, www.istraterra.com

Ekipa, ki jo danes sestavljamo štirje člani, je pred dvema letoma začela razvijati socialno-podjetniško iniciativo za razvoj turizma v zaledju Istre. Bistvo ideje je oblikovanje inovativne "eko-etno" turistične ponudbe čezmejne Istre na podlagi sodelovanja z ekološkimi kmetijami, turističnimi in gostinskimi ponudniki na podeželju, nosilci izročila kulturne dediščine, zavarovanimi območji in nevladnimi organizacijami v regiji. Ideja je zasnovana po načelih in standardih ekoturizma, torej okoljske in družbene odgovornosti in etičnega ("fair trade") poslovanja. Pri svoji dejavnosti zasledujemo vrednote ohranjanja in oživljanja zaledja Slovenske Istre ter njegove dediščine.

Delujemo kot zasebni zavod, hkrati pa smo tudi prvo registrirano socialno podjetje v Mestni občini Koper, s pridobljeno licenco turistične agencije. Pri razvoju ideje, ustanavljanju zavoda in pridobivanju vseh potrebnih dovoljenj, nam je veliko podporo nudilo Središče Rotunda. Vključeni smo tudi v mentorski program za socialna podjetja, ki ga izvaja Javna agencija SPIRIT, v sodelovanju s strokovnjaki iz poslovnega centra Impact HUB Dunaj. Aktivno sodelujemo tudi z lokalnimi deležniki, posebno s Turističnim združenjem Portorož in Občino Piran, s katero imamo tudi sklenjeno pogodbo za uporabo prostorov v Turističnem informacijskem centru Padna. Občina Piran je dober zgled aktivne podpore lokalnim skupnostim za razvoj socialnega podjetništva.

V letu 2015 smo začeli s trženjem svojih programov. Osnovna ponudba zajema organizacijo izletov po zaledju Istre ter strokovne ekskurzije za zaključene skupine. Razvili smo inovativne programe po principu doživljajskega turizma, ki temelji na »storytellingu« po resničnih dogodkih (na primer zgodba »S Šavrinko na pot«). Turiste povezujemo z realno izkušnjo istrskega podeželja, tako da jim omogočamo različne načine aktivnega vključevanja v okolico. Pripravljamo tudi unikatne izlete, prilagojene željam in potrebam naročnikov.

Turizem z vključevanjem naravne in kulturne dediščine, kmetijstva ter gastronomije, vsekakor predstavlja velik potencial za trajnostni razvoj območja Dragonje oziroma celotnega zaledja Istre. Vendar pa se v praksi srečujemo s številnimi ovirami, povezanimi zlasti z uspešnim tržnim umeščanjem naših programov. Podeželje Istre še ni prepoznana destinacija, ki bi privlačila turiste, zato tudi podpiramo idejo o varovanju območja Dragonje, saj bi slednje območju prineslo dodano vrednost tako z vidika varovanja narave kot tudi razvoja trajnostnega turizma. To še posebej velja za nišne produkte (na primer kulturni in eko turizem), ki jih želimo v prihodnje aktivno razvijati. Trudili se bomo, da v svoje programe vključimo čim več različnih ponudnikov na podeželju ter hkrati ustvarimo nova delovna mesta za domačine in tako aktivno prispevamo k razvoju podeželja Istre.

Ekološka kmetija Kabolca

Dane Podmenik
ekokabolca@gmail.com, www.kabolca.weebly.com

Ekološka kmetija »Kabolca« obratuje od leta 2012. Kmetija je mešano usmerjena, s poudarkom na pridelavi širokega nabora (istrskih) vrtnin in poljščin. Poleg vrtnin gojimo še sadno drevje ter oljke. Usmerili smo se v razvoj partnerskega kmetovanja po sistemu dostave tedenskih zabojčkov naročnikom v obalnih mestih pod imenom »Freška gajbica«.

Z ekološkim kmetovanjem sem se srečal pred približno 15 leti, ko sem se preselil v Istro. Prve praktične izkušnje sem si nabiral pri dveh pionirjih ekološkega kmetovanja Slovenske Istre; Danijelu Mivšku in Borisu Frasu. Sčasoma je želja po lastni kmetiji narasla in kljub temu, da nisem imel pravih pogojev, sva se skupaj s partnerko pred tremi leti odločila za resnejše ukvarjanje z ekološkim kmetijstvom. Začela sva praktično brez zemlje in mehanizacije, zato sva od države najela okoli 0,5 hektarjev neobdelanih zemljišč. Kmalu pa je kmetija začela rasti in se razvijati v več smeri pridelave. Trenutno je v obdelavi okoli 3,5 hektarjev površin, od katerih je večina najeta od Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov RS in (starejših) domačinov. Zemljišča se razprostirajo od Vanganela, Montinjana, Čenturja, Marezig do doline Rokave. Še vedno nimamo lastne kmetijske mehanizacije, zato strojna dela za nas opravijo drugi kmetje, hkrati pa številna dela opravljamo ročno. Glavni problem s katerim se srečujemo, je pomanjkanje finančnih sredstev za investicije v razvoj kmetije (rastlinjak, traktor …), saj kmetijstvo samo po sebi ne prinaša zadostnega prihodka. Naš primarni cilj je nakup kmetije ali zemljišča, na katerem bi lahko postavili kmetijo, žal pa nas pri tem ovirajo visoke cene nepremičnin. Soočamo se tudi s preobremenjenostjo, saj pridelava vrtnin zahteva veliko časovnega vložka, hkrati pa večino lastnega prihodka ustvarimo iz nekmetijske dejavnosti oziroma z delom na drugih področjih.

S partnerko sva sama največja porabnika na kmetiji pridelanega sadja in zelenjave, zato je najin glavni cilj skrb, da so pridelki zdravi in kvalitetni ter, da ob tem ne pozabiva na varovanje okolja. To pomeni, da pri delu na kmetiji ne upoštevava zgolj obstoječih uradnih smernic za ekološko pridelavo, ampak slediva strožjim (nad)standardom. Inovativnost kmetije se skriva predvsem v razvoju partnerskega kmetovanja, ki prinaša mnoge prednosti za pridelovalce in potrošnike; med drugim vnaprej dogovorjen odkup pridelkov in posledično manjše stroške trženja in pridelave ter večjo socio-ekonomsko varnost za pridelovalce. Naročniki imajo dostop do svežih in zdravih pridelkov po ugodnejših cenah, lahko pa tudi sami obiščejo kmetijo in se prepričajo o poteku pridelave. V prihodnje si želimo še povečati obseg kmetije, zlasti z novimi trajnimi nasadi oziroma sadovnjaki. Veliko potrebo in priložnost vidimo v povezovanju lokalnih ekoloških kmetij z namenom skupnega nastopa na trgu, povezovanju pridelave in predelave ter medsebojni pomoči.

Ekološka kmetija Navdih Istre

Romana Rejc
solar.manik@gmail.com, www.romanarejc.weebly.com

Ekološka kmetija Navdih Istre leži pod primorsko vasico Koštabona v Sveti Jeleni, ob poti do Supotskega slapa. Vse naokrog je neokrnjena narava, sosedov s konvencionalno kmetijsko pridelavo ni. Kmetija obsega 5.5 hekaterjev obdelovalnih površin. Njive, na katerih raste zelenjava, so od okolice ločene s širokim gozdnim pasom. Med njivami rastejo mlade in stare oljke, sadno drevje in fige.

Vsa kulture so pridelane biodinamično, popolnoma ekološko, nikoli obdelane z umetnimi gnojili ali pesticidi. Vse, razen Aloe vere raste zunaj, na soncu in ni pridelave v tunelih, zato je venomer na voljo le sezonski pridelek. Med glavne pridelke kmetije sodijo: zelišča, sadje, Aloe vera (rstline in listi za gel), žitarice (pšenica, tritikala, pira) in raznovrstna zelenjava:

- plodovke: paradižnik, paprika, jajčevci, bučke, kumare, buče, fižol ...
- kapusnice: zelje, ohrovt, brokoli, brstični ohrovt ...
- korenovke: krompir, korenje, repa, rdeča pesa ...
- gomoljnice: koleraba ...
- razne solatnice in radiči, rukola.

Ekološka kmetija Navdih Istre je usmerjena tudi v turizem, trženje pridelkov na kmetiji pa od leta 2010 poteka po principu partnerskega kmetijstva. Odločitev o ekološki pridelavi sovpada z osebno življenjsko filozofijo, ki predstavlja odmik od nenehnega človekovega izkoriščanja narave z namenom zaslužkrstva, tudi za ceno unečenja dediščine zanamcem. Spodbuda za ekološko kmetovanje torej izvira iz: ljubezni do narave, zdrave prehrane, naravnega, svobodnega in nestresnega življenja.

Slovenija bi lahko s korenito spremembo mentalitete zagotovila do 80 % samozadostne oskrbe s kvalitetno in ekološko pridelano hrano, manjša območja, kot je dolina Dragonje, pa bi lahko poleg naravno pridelane hrane ponudila tudi čisto okolje, kar je zelo zanimivo z vidika turizma. Sodobni trendi v turizmu namreč nakazujejo odmik mestnega človeka od hrupa, smoga in s pesticidi prepojene zemlje, proti naravi in dobrotam, pridelanim na naraven način.

Skladno s to filozofijo tudi Ekološka kmetija Navdih Istre upošteva sonaravnost in s svojega delčka zemlje želi nahraniti vsaj peščico ljudi, ki ceni naravno pridelano hrano, ali pa jim omogočiti obdobje oddiha v tišini narave.

Učna ekološka kmetija Forte

Janez Forte in Karmen Vidak Forte
terraviva96@gmail.com

Učna ekološka kmetija Forte leži v zaselku vasi Sveti Peter. Glavna kmetijska dejavnost je ekološka pridelava ekstra deviškega oljčnega olja. Nasad obsega 300 dreves. Prevladujeta istrska belica in leccino, nekaj je pendolina, približno 10 odstotkov pa starih sort; buge in črnice. Za lastno oskrbo družina obdeluje vrt. Zemljišča (1,5 hektarja) so zakupljena pri Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov RS (Sklad). Poleg prodaje oljčnega olja del ponudbe predstavljajo tudi: vodena pokušina oljčnega olja in izobraževalni programi. V zadnjem obdobju je obiskovalcem omogočena nastanitev za dve do tri osebe. Okolica zaselka ponuja rekreativne pohode ter oglede kulturne in naravne dediščine.

Začetek dejavnosti sega v leto 1981 s priselitvijo

družine v zapuščen zaselek, brez vode in elektrike. Sledila je obnova stavbne dediščine ter ureditev zaraščenih kmetijskih površin. Pri obnovi je družina upoštevala obstoječo zasnovo zaselka. Čiščenje odpadne vode je urejeno z lastno biološko čistilno napravo (BČN), z zbiranjem deževnice pa družina zmanjšuje porabo vodovodne vode. Gre za ekosistemski pristop, ki pomeni celovito vodenje človekovih aktivnosti, temelječih na najboljšem dosegljivem znanju o ekosistemu in njegovi dinamiki, z namenom ugotoviti in odpraviti negativne vplive; z drugimi besedami, doseči je potrebno trajnostno rabo ekosistemskih dobrin in uslug ter ohraniti njihovo integriteto. Danes so življenjski pogoji v zaselku ustrezni, možen je razvoj različnih dejavnosti, ovira je le pomanjkanje finančnih sredstev. Zakupnina državnega zemljišča je visoka, previsoka pa je tudi prodajna cena zemljišča. Velik problem predstavljajo nerešene premoženjsko-pravne zadeve med občino in Skladom in razne administrativne nelogičnosti kot na primer: Sklad ne dovoli postaviti rastlinske čistilne naprave, s katero bi vodo iz BČN razbremenili hranilnih soli in tako očiščeno vodo uporabili za zalivanje.

Na istem naslovu je registrirana raziskovalno-izobraževalna ustanova, Zavod Terra Viva. Zavod in kmetija izvajata programe s področja ekologije, katerih udeleženci se seznanijo z načeli ekološke pridelave, pomenom ohranjanja biodiverzitete, osnovnimi pojmi s področja ekologije (ekosistemski pristop, ekosistemske storitve, zmanjševanje ekološkega odtisa), spoznavajo vrstno pestrost rastlin, živali. Na delavnicah s praktičnim delom lahko sami merijo, opazujejo, raziskujejo, na razpolago so tudi učni pripomočki in oprema za študijske namene. Ključna ciljna skupina so predvsem izobraževalne ustanove in društva. Tako so na primer naši redni gostje podiplomski študentje univerze BOKU z Dunaja in študentje Fakultete za turistične študije - Turistice Portorož. Del sredstev za vzpostavitev učne točke je kmetija pridobila iz programa LEADER.

Inovativnost kmetije je zlasti v načinu obdelave oljčnika s »pasovnim« mulčenjem (zmulčimo samo en pas na vsaki terasi); cilj je čim manj posegati v genetsko pestrost rastlinskih vrst in ohraniti vrstno pestrost živalskih vrst ter diverzifikacija dejavnosti (oljkarstvo, izobraževanje, turizem) in zmanjševanje ekološkega odtisa kot način življenja.

V prihodnje bo kmetija dogajanje v oljčniku spremljala z ekosistemskim pristopom, nadaljevala z diverzifikacijo dejavnosti ter investirala v opremljanje večnamenskega prostora (sistem za multimedijsko predvajanje, prenosni računalnik in druga oprema ter ogrevanje prostora).

Glede na to, da je porečje Dragonje razglašeno za območje Nature 2000, je na tem teritoriju smiselno vzpostaviti krajinski park: z ohranjanjem sklenjenih površin, brez večjih posegov v prostor, preprečimo fragmentacijo populacij, zagotovimo večjo genetsko in posledično večjo vrstno pestrost ter boljšo odzivnost ekosistemov.

Ekološka kmetija Gramona

Nina Froggatt

Foto: Urška Košir

ninafroggatt@gmail.com, info@gramonafarm.com, www.gramonafarm.com

Ekološka kmetija Gramona je pretežno oljkarska kmetija, ki leži na južnem pobočju Seče (nad Sečoveljskimi solinami). Naš glavni proizvod so ekološko ekstra deviško oljčno olje z zaščiteno označbo porekla ter izdelki iz oljk. Na Seči pridelujemo še kaki in fige, v dolini Drnice pa jabolka in lešnike.

Na kmetiji živimo in delamo štiri generacije. Prve korake je naredila mama Irena, agronomka in predana kmetovalka, pri tem pa ji je pomagal »nono« Pavel. Prvotno sadjarsko in zelenjadarsko kmetijo, je v devetdesetih letih preusmerila v oljkarstvo, prodajo pridelkov na domu in v lokalno zadrugo.

Mladi smo prevzeli vajeti v svoje roke leta 2012, ko smo se po večletnem bivanju v tujini vrnili z romantično predstavo o samooskrbnem življenju v sožitju z naravo. Prihodnost smo videli v razvoju izdelkov z dodano vrednostjo in širitvi tržišča. Preusmerili smo se v ekološko pridelavo, s pomočjo finančnih sredstev EU smo zasadili nove nasade lesk in zasnovali posodobitve v oljčnikih. Uspešni smo bili tudi na razpisu za mlade prevzemnike kmetij in s temi sredstvi zdaj izvajamo nove naložbe na kmetiji. Uredili smo predelovalni prostor in razvijamo izvirne gurmanske izdelke, ki jih ponujamo v butičnih trgovinah z zdravo, lokalno pridelano in ekološko hrano. Med njimi sta dukkah, prigrizek, ki se odlično poda k oljčnemu olju in aromatična sol z oljkami.

Romantične sanje o samooskrbnem življenju so se razblinile, ko smo se srečali z izzivi, kot so: administrativna zmeda, medgeneracijsko sodelovanje ter vremenske neprilike ter z njimi povezane težave s proizvodnjo. Diverzifikacija na kmetiji poleg ključnosti predstavlja izziv v zagotavljanju virov za sočasno izvajanje obstoječih dejavnosti in razvoj novih idej.

Ohranjanje biodiverzitete je pri ekološkem kmetovanju izjemnega pomena in v zadnjih letih smo na kmetiji izboljšali rastlinsko raznovrstnost z namenom ustvarjanja habitatov za koristne žuželke.

Kmetija leži nad Krajinskim parkom Sečoveljske soline in v zavarovani kulturni krajini polotoka Seča. Kot krajinska arhitekta se z možem dobro zavedava vpliva naše dejavnosti na krajino, zato kot kmetija stremimo k ohranjanju ter vzpostavljanju tradicionalnih vzorcev v krajini. Zavarovano območje vidimo kot priložnost za promocijo in trženje ter ohranjanje naravnih in kulturnih vrednot. S tem lahko okrepimo privlačnost kmetije za razvoj turizma, kot dodatnega vira dohodka.

Na Gramoni razvijamo izobraževalne in turistične vsebine, delavnice za otroke in odrasle, ki temeljijo na pristnih doživetjih. Pri tem se povezujemo z lokalnimi ponudniki in podjetji, s katerimi delimo vizijo za trajnostni razvoj Istre.

Hiške slovenske Istre

Mateja Kozlovič

Foto: Slovenska turistična organizacija
info@hiske.si, www.hiske.si

Turistični namestitveni objekt naše družine leži na podeželju Slovenske Istre. Lokacija je mirna, sredi narave ter s čudovitim razgledom na morje in okoliško pokrajino. Gostom nudimo sobe, apartmaje in najem hišk ter domače dobrote. Lokacija je odlična za vse, ki želijo zbežati iz mestnega vrveža, si odpočiti misli ter se prepustiti slikovitim sončnim zahodom ob kozarcu refoška.

V letu 2010 smo se odločili, da poleg klasičnih namestitev ponudimo gostom tudi dodatno izkušnjo. Glede na svetovne trende, smo se odločili, da razvijemo svojo zgodbo, ki bo temeljila na istrski zgodovini in kulturi. S podporo Mestne občine Koper smo se prijavili na razpis Banke turističnih priložnosti Slovenije; razpis Snovalec, ki spodbuja inovativne ideje v turizmu. Prejeli smo denarno nagrado, ki je pripomogla k dokončni odločitvi, da projekt izvedemo in tako smo leta 2011 otvorili Hiške Slovenske Istre. Na začetku smo imeli nekaj administrativnih težav, ki smo jih s pomočjo zunanjih svetovalcev uspešno rešili in tako zagotovili nadaljevanje projekta.

Hiške Slovenske Istre predstavljajo inovacijo v turizmu, saj se nahajajo sredi vinograda z razgledom na morje. Ponašajo se z značilno istrsko arhitekturo, opremo hišk pa sestavlja pohištvo iz konca 19. in sredine 20. stoletja. Vsaka hiška v svoji notranjosti skriva tudi zgodovino Slovenske Istre in zgodbe Šavrink. Hiške so njim v poklon poimenovane: Mlekarica, Krušarica in Jajčarica, nosijo pa sporočilo njihove požrtvovalnosti, iznajdljivosti in bitke za preživetje. Časi Šavrink so bili težki, saj se je veliko ljudi izselilo, ker je bilo življenje v Istri zanje pretežko, one so se pa borile in skrbele za družine.

Hiške nimajo ne elektrike ne vode. Kopalnice so urejene nekaj metrov stran. Pomemben se nam zdi stik z naravo in s samim seboj, zaradi tega tudi ni elektrike, da se lahko umirimo in posvetimo sebi in svojim bližnjim. Gostje hišk so predvsem tujci. Prevladujejo Nizozemci in Poljaki, sledijo Nemci, Čehi, Avstrijci, zadnja leta pa tudi Italijani. V spomladanskih in jesenskih mesecih je več domačih gostov, ki si želijo preživeti konec tedna na drugačen način. Gostje, ki se odločijo za oddih pri nas (daljši ali krajši), iščejo predvsem mir, naravo ter si želijo spoznati naravno in kulturno dediščino našega območja in širše regije.

Zelo pomembno oziroma ključno za uspešen razvoj turistične destinacije, je povezovanje na vseh ravneh, zaradi česar se aktivno povezujemo z lokalnimi pridelovalci vina, mesnin, mlečnih izdelkov itd. Tako gostom nudimo »istrski zajtrk«, ki je sestavljen izključno iz lokalnih dobrot, po načelu »km 0«. Prav tako je pomembno tudi sodelovanje z ostalimi deležniki turizma pri nas, tako da goste vedno opremimo z informacijami o bližnjih gostilnah, vinarjih, oljkarjih, zasebnih zbirateljih in ostalih, ki prispevajo in se trudijo za razvoj naše destinacije. Območje porečja Dragonje nujno potrebuje skupno strategijo in konsenz vseh nas, torej prebivalcev, ki soustvarjamo ta prostor. Pri tem pa je potrebnega tudi veliko sodelovanja, delovnega zagona in samoiniciativnosti.

Kmetija Korenika & Moškon

Matej Korenika
mkorenika@siol.net, www.korenikamoskon.si

Kmetija Korenika & Moškon leži v Kortah in se ponaša s prekrasnim pogledom na Sečoveljske soline. Kmetijska pridelava se je ponovno obudila leta 1984, ko sta Miran Korenika in Ignac Moškon pričela pridelovati grozdje in sadje. Vedno bolj smo se usmerjali v vinogradništvo in danes imamo 30 hektarjev zemljišč; od katerih je 25 hektarjev vinogradov, 2,3 hektarja oljčnih nasadov in manjša površina njiv. Vina prodajamo na domačem in tujih trgih; nekaj od tega neposredno na kmetiji, ostalo pa gostinskim lokalom in specializiranim trgovinam.

Prvi koraki v prehod na ekološki način kmetovanja segajo v leto 2002, ko smo v vinogradih pričeli z uporabo bakrenih in žveplenih pripravkov. Sprva smo se srečali s kar nekaj težavami, saj ni bilo nikogar, ki bi z nami delil izkušnje z ekološkim načinom pridelovanja vin na tako velikih površinah. Pomoč je tako prišla iz tujine, predvsem iz Italije in Francije. Za naraven način pridelave vin smo se odločili, ker smo želeli kupcem ponuditi raznolika in avtentična vina.

Leta 2007 smo se prvič srečali z biodinamičnim načinom kmetovanja in leta 2011 smo se popolnoma preusmerila v ta način pridelave. Danes nam ni žal za to odločitev, obžalujemo le to, da smo štiri leta (po)rabili za tehtanje o vstopu v biodinamiko. Ta način kmetovanja je v našem prostoru razmeroma slabo poznan, a je ključnega pomena za ohranjanje okolja. Danes je to edina vinogradniška kmetija Slovenske Istre, ki nosi oznako »Demeter«. Biodinamika in uporaba biodinamičnih pripravkov za kmetovanje prispevata k temu, da se zemlja obnavlja; manj je zbita, ponovno pa se poveča njena rodovitnost, saj uporaba komposta poskrbi, da rastline dobijo potrebna hranila. Z uporabo biodinamike namreč spoznamo, da je kvaliteten pridelek mogoče pridelati samo, če imamo kvalitetno zemljo in odporne rastline, ki ne potrebujejo škropljenja. Z uporabo njivske preslice, koprive, kamilice in ostalih rastlin, ki jih nabiramo v naravi, je vse to mogoče doseči.

Prihodnost kmetije je usmerjena v doseganje najvišje kakovost vina, oljčnega olja in tudi grozdnih sokov. Le ti so predvsem namenjenim našim otrokom, ki so tudi zagotovilo za nadaljevanje našega zastavljenega dela. Kmetijo želimo razvijati tudi v smeri turistične in gostinske ponudbe, saj bi končnemu potrošniku radi približali naš način kmetovanja, pridelke pa uporabili v gostinski ponudbi. Želimo si zgraditi gostinski del, kjer bi lahko sedanjo ponudbo degustacij vina in suhomesnatih pridelkov, razširili na kulinarično ponudbo tipičnih istrskih jedi pripravljenih po receptih naših non in nonotov.

Trajnostni Park Istra: srčnost, znanost in tradicija

Nara Petrovič
info@parkistra.com, www.parkistra.com

Mnogi iščejo svoj prostor pod soncem. Prostor, kjer bodo lahko v spodbudnem, optimističnem okolju delovali za skupno dobro – zase, za svoje bližnje, za vse ostale ljudi in za naravo. Prostor, ki združuje modrost stoletne tradicije s sodobnostjo trajnostnih inovacij. V tem vdušju je zraslo poslanstvo ***Trajnostnega parka Istra:*** biti med vodilnimi navigatorji trajnostnega razvoja v regiji in širše. S prepletanjem različnosti vzpostavljati varno in vključujoče okolje. Skupnosti vračati moč in avtentičnost.

Ideja o projektu se je oblikovala tekom leta 2013, v letu 2014 pa je tudi zaživela v prostoru. Novo ustanovljena Zadruga Močunigi je odkupila staro župnišče v zaselku Hrvoji (pri cerkvi sv. Zenona) in se lotila obnove stavb ter ureditve poljskih površin. Nosilci projekta so: Petra Matos, Janez Matos, Vida Ogorelec, Nara Petrovič, Manja Vrenko in Maks Pipan. Pri delu so od poletja 2014 pomagali domači in mednarodni prostovoljci iz več kot 30 držav. V 14 mesecih se je v Hrvojih zvrstilo že več sto prostovoljcev; prispevali so vsaj 30.000 ur prostovoljskega dela. Dobro koordinirano delo je botrovalo kakovostni, hitri in ekonomični obnovi zapuščene hiše in okolice ter vse višji ravni samooskrbe, trenutno predvsem z zelenjavo, dolgoročno pa tudi s sadjem, žitaricami itd. Za uspeh Parka Istra je ključno sodelovanje s širokim naborom partnerjev in podpornikov, ki pomagajo pri gradnji, kmetovanju, idejnem in projektnem razvoju, financiranju …

Kako pomembno je za Park Istra povezovanje, je razvidno iz tega, da že v prvih dveh letih obstoja aktivno sodeluje v:

- Mreži za preporod Istre (soustanovni član),
- Fundaciji ECOLISE – Evropski mreži za pobude, ki jih vodi skupnost, na področju klimatskih sprememb in trajnosti (soustanovni član),
- Globalni mreži ekoloških naselij (predstavnik slovenske nacionalne mreže ekoloških naselij),
- raznih drugih nacionalnih in internacionalnih partnerstvih.

Sodelovanje v osrednji skupini je – kot običajno – glavni kamen spotike. Bliže kot si prihajamo, bolj prihajajo na dan tudi medsebojne razlike in s tem trenja. Raznolikost je hkrati naše bogastvo in izziv. Konflikte razrešujemo s širokim naborom metod dela v skupinah, ki smo jih spoznali na izobraževanjih v tujini in s katerimi pomagamo tudi mnogim drugim k učinkovitejšemu povezovanju. Ena najpomembnejših inovacij Parka Istra so prav komunikacijske in koordinacijske tehnike ter model sobivanja med člani projekta, prostovoljci in obiskovalci. Z eno besedo bi temu rekli ***skupnost***. Ena od velikih želja je vrniti besedi »skupnost« dober sloves, jo osvoboditi negativnih konotacij. Povezovanje z lokalnim prebivalstvom se odraža v vzajemnosti, ki se je hitro vzpostavila na podlagi obojestranske

pripravljenosti pomagati drug drugemu. Hvaležni smo domačinom za enkraten sprejem. Skupno se dopolnjujemo, kar je odlična podlaga za kakovostno varovanje naravne in kulturne dediščine v prihodnje.

Umeščanje Parka Istra v regijo ne bo mogoče brez povezovanja z lokalnim prebivalstvom, zato bo tu v prihodnje pomembno stičišče trajnostnih potencialov regije, demonstracijski poligon dobrih praks, izobraževalni center, podporna pisarna za lokalne projekte, dvorana za dogodke. S tem bo obmejno področje dobilo živahno družabno središče z zelenimi delovnimi mesti, ki bodo omogočala izboljšanje življenjskega standarda in zaustavila trend izseljevanja mladih. Od poletja 2014 do jeseni 2015 se je v Parku Istra zvrstilo že mnogo dogodkov: niz delavnic o permakulturi, naravni gradnji, projektnem vodenju, 9. dan ekovasi, narečni pripovedni večer, letno strateško srečanje Umanotere in drugi. Vsi ti dogodki nas navdajajo z optimizmom glede prihodnosti. Brez optimizma preprosto ne more biti razvoja.

Thomas L. Friedman je lepo dejal: »Običajno imajo pesimisti prav, optimisti pa ne, toda vse velike spremembe so dosegli optimisti.«

Nove priložnosti za trajnostni razvoj podeželja Istre; Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost (CLLD) in Lokalna akcijska skupina Istra

dr. Boštjan Kos

mag. Andrej Medved

»Včeraj LEADER«

V zadnjem desetletju so v Sloveniji lokalne skupnosti preko lokalnih akcijskih skupin (LAS) in pristopa LEADER dobile priložnost za razvoj in izvedbo politik na lokalnem nivoju. Pristop LEADER se je v programskem obdobju 2007-2013 izkazal za učinkovito orodje, ki je spodbujalo lokalni razvoj po principu »od spodaj navzgor«. Slednji je omogočal lokalnemu prebivalstvu, da je z oblikovanjem in delovanjem lokalnih partnerstev aktivno odločalo o prioritetah in razvojnih ciljih lokalnega območja ter o načinih njihovega doseganja. Pristop LEADER se je v Sloveniji od leta 2007 izvajal na področju trajnostnega razvoja lokalnih skupnosti podeželja in ribiških skupnosti, in je bil financiran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Evropskega sklada za ribištvo. Izvajanje projektov in razvojnih nalog po načelu »od spodaj navzgor« v okviru pristopa LEADER v preteklem programskem obdobju, je dalo zelo dobre rezultate in postavilo z znanjem in izkušnjami podprte temelje za nadaljevanje izvajanja tovrstnih oblik razvojnih politik.

Danes CLLD – »Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost«

CLLD - »Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost«, ki se izvaja v obdobju 2014-2020, predstavlja nadgradnjo pristopa LEADER in je nov koncept ter orodje za spodbujanje

celovitega in trajnostjnega razvoja lokalnih območij. Pristop CLLD je v Sloveniji možno financirati iz naslova treh evropskih skladov, in sicer Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja, Evropskega sklada za pomorstvo in ribištvo in Evropskega sklada za regionalni razvoj. CLLD se bo izvajal preko novo ustanovljenih lokalnih akcijskih skupin, ki bodo po novem vključevale zasebne in javne subjekte s podeželskih in mestnih območij ter s področja ribištva. Povezovanje lokalnih akterjev preko integracije različnih evropskih skladov in sektorskih politik, omogoča pripravo celovitih strategij lokalnega razvoja in uspešno doseganje njihovih ciljev. Strategije lokalnega razvoja, ki jih bodo pripravili LAS in bodo vključevale potrebe in potenciale lokalnih območij, bodo temeljile predvsem na problematikah ustanavljanja novih delovnih mest v lokalnem okolju, vzpostavljanja osnovnih storitev na podeželju, varovanja okolja in večjega vključevanja mladih, žensk in drugih ranljivih skupin na podeželju.

Tudi pri pristopu CLLD gre za spodbujanje celovitega in uravnoteženega razvoja lokalnih območij po pristopu »od spodaj navzgor«, ob čemer se upoštevajo endogeni razvojni potenciali in zmogljivosti lokalnih skupnosti. Velik poudarek je namenjen krepitvi socialnega kapitala preko aktivnega vključevanja prebivalstva v skupno načrtovanje in odločanje o lastnem lokalnem razvoju po načelu subsidiarnosti in participativne demokracije. Ob tem je pomembno spodbujanje socialnega vključevanja ter boj proti revščini in kakršnikoli diskriminaciji, zmanjševanje regionalnih razvojnih razlik in gospodarski razvoj območij. Poleg tega pa je cilj CLLD tudi prispevati k ohranjanju narave, varstvu okolja, kulturne dediščine, kulturne krajine in njenih elementov.

Dodana vrednost pristopa CLLD je v večji pestrosti vsebin, ki so relevantne in zanimive za lokalna okolja in problematike, s katerimi se srečujejo. Z enotnim pristopom imajo preko CLLD lokalne akcijske skupine možnost izvajanja projekov, ki so lahko financirani iz različnih strukturnih skladov. Poleg navedenega je za namen izvajanja lokalnih razvojnih strategij v novem programskem obdobju na voljo večji obseg finančnih sredstev. Alocirana sredstva bodo omogočila lokalnim akcijskim skupinam, da postanejo ključne tvorke lokalnega razvoja. Lokalne akcijske skupine bodo z vključevanjem gospodarskega sektorja in civilne družbe, kar je osnovno načelo lokalnih razvojnih partnerstev, pridobile večjo legitimnost pri odločitvah o lokalnem razvoju.

V okvir CLLD bodo poleg sredstev Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020 (PRP 2014–2020) in Operativnega programa za izvajanje Evropskega sklada za pomorstvo in ribištvo v RS za obdobje 2014-2020 (OP ESPR 2014–2020) dodeljena še sredstva Operativnega programa Evropske kohezijske politike v

obdobju 2014–2020 (OP EKP 2014–2020). V programskem obdobju 2014–2020 je tako izvedbi CLLD skupno namenjenih 95.782.281.19 EUR. Iz naslova PRP 2014–2020 bo namenjenih 52.365.613,75 EUR, iz naslova OP EKP 2014–2020 36.750.000,44 EUR in iz naslova OP ESPR 2014–2020 6.666,667,00 EUR.

Novi izzivi delovanja LAS Istre v obdobju 2014 – 2020

LAS Istra za obdobje 2014-2020 je bila vzpostavljena na ustanovni skupščini 18. 9. 2015. Pristopno izjavo je podpisalo okoli 100 oseb oziroma pravnih subjektov; od nevladnih organizacij, podjetnikov, kmetov, ribičev, fizičnih oseb do občin in javnih zavodov. LAS Istra deluje po načelu odprtega članstva, kar pomeni, da se ji lahko novi člani kadarkoli pridružijo. Na skupščini so bili potrjeni organi LAS: Upravni odbor, Nadzorni odbor, predsednik, podpredsednik. Za upravljavca LAS je bil izbran RRC Koper.

Ključna novost, v primerjavi s prejšnjim obdobjem je, da sta se »podeželski« in »ribiški« LAS povezala v enotno LAS. To prinaša nove možnosti sodelovanja in skupnih projektov med obalnim delom in podeželjem oziroma ribištvom, kmetijstvom in turizmom. Tako bo LAS Istra ena redkih LAS v Sloveniji, ki bo združevala tri sklade (razvoj podeželja, pomorstvo in ribištvo ter regionalni sklad). Ocenjuje se, da bo LAS Istra v obdobju 2014-2020 operirala s sredstvi v višini okoli 5 mio EUR, od tega naj bi bilo na voljo okoli 1.2 mio EUR iz sklada za razvoj podeželja. Seveda pa bo možnost financiranja vsebin oziroma projektov na podeželju tudi iz sklada za ribištvo in pomorstvo in iz regionalnega sklada.

Za namene vzpostavitve in delovanja LAS Istre po principu CLLD so v obdobju 2014-2020 predvideni štirje (4) podukrepi v obliki (1) pripravljalne podpore za zagotovitev izvedbe strateške in programske kot tudi administrativne podpore, (2) izvajanja dejavnosti v okviru lokalne razvojne strategije za izvajanje projektov, (3) dejavnosti sodelovanja območja lokalne akcijske skupine z drugimi sorodnimi območji v Sloveniji ali drugje v EU ter (4) tekoči stroški in animacija za upravljanje in delovanje akcijske skupine, vključno s spremljanjem in vrednotenjem strategije ter animacijo območja (informiranje, obveščanje, spodbujanje, izmenjava informacij, spodbujanje povezovanja članov in izmenjave idej med njimi, ogledi dobrih praks ipd.).

V novem programskem obdobju se je potrebno osredotočiti na priložnost za nadgradnjo upravljanja in delovanja LAS Istre v smeri racionalnejše porabe sredstev in še boljše usmerjenosti sredstev v lokalne skupnosti, torej podeželske in ribiške ter kvalitetne projekte, ki bodo udejanjali sprejeto strategijo razvoja. LAS Istre je potrebno prepoznati kot orodje in priložnost združevanja deležnikov za krepitev identitete, skupne ponudbe ter razvoja

lokalnih skupnosti ob hkratnem doseganju zastavljenih ciljev EU na področju podnebnih sprememb, skrbi za okolje in spodbujanja inovacij. Ključni premiki se morajo zgoditi na vseh ravneh, pri čemer želimo zasledovati predvsem naslednje cilje:

Cilj 1: Postaviti enotno in učinkovito strategijo lokalnega razvoja, ki bo predstavljala podlago za izbor in financiranje projektov iz naslova LAS Istre, kot tudi usklajeno pripravo in prijavo večjih razvojnih projektov na drugih skladih in razpisih. Proces priprave strategije je priložnost, da se k sodelovanju povabi ključne deležnike z območja in uskladi interese, predvsem pa, da se že v sam postopek priprave vključi lokalne deležnike s terena preko delavnic in konzultacij.

Cilj 2: Zagotoviti aktivno upravljanje akcijske skupine preko organizacijske strukture, ki bo skrbela za aktivno članstvo in strokovno usposabljanje, identifikacijo in pridobitev kvalitetnih razvojnih projektov ter usklajevanje vsebine projektov s cilji, postavljenimi v lokalni razvojni strategiji. Ključno je zagotavljanje prisotnosti na terenu in posledično ažurnih informacij s terena ter pretvorba le-teh v ukrepe in projekte. Vključevanje članstva preko aktivnosti animacije in informiranja bo privedlo do krepitve ekipnega duha, identitete ter širitve strokovnega znanja.

Cilj 3: Povečati učinkovitost in koristnost izvedbenih ukrepov in projektov, ki morajo vsebinsko dosegati postavljene strateške cilje ter biti namenjeni dejanskemu razvoju ter doseganju konkretnih rezultatov v lokalnih skupnostih s poudarkom na tematiki podnebnih sprememb, skrbi za okolje in spodbujanju inovacij. Usklajenost projektov je potrebno zagotoviti preko strokovne ocenjevalne komisije, ki mora biti sestavljena s strani neodvisnih zunanjih strokovnjakov z ustreznimi kompetencami. Projekte je potrebno obravnavati tudi vsebinsko in ne zgolj administrativno za zagotavljanje racionalnejše porabe sredstev in večje učinkovitosti pri doseganju ciljev.

Cilj 4: Dvigniti zanimanje in pripravljenost lokalnih deležnikov in skupnosti za pripravo, sodelovanje in izvedbo povezovalnih projektov, ki bodo vključevali najširši spekter deležnikov, kot tudi pripraviti projekte sodelovanja med LAS-i na širšem upravičenem območju. Povezovanje v večje projekte je ključ do uspeha, saj se bo na ta način minimizirala možnost ponavljanja projektih vsebin pri več prijaviteljih, naloga LAS Istre je prav ta, da tovrstnim projektom in tudi deležnikom pomaga pri povezovanju v učinkovita partnerstva.

LAS Istre moramo videti kot priložnost združevanja deležnikov na območju ter krepitev identitete, skupne ponudbe ter razvoja podeželja ter ob hkratnem doseganju zastavljenih ciljev EU na področju podnebnih sprememb, skrbi za okolje in spodbujanju inovacij. Vabimo vas, da se nam pridružite.

Perspektive civilne družbe v razvoju evropskega podeželja

Goran Šošter,
Društvo za razvoj slovenskega podeželja

V zadnjih desetletjih se je politična karta sveta hitro spreminjala. Glavne politične spremembe so se zgodile onstran okvira nacionalnih držav in tudi onstran koncepta političnih strank. Proces globalizacije je k vstopu v politično areno spodbudil povsem nove akterje. To so nove oblike delovanja civilne družbe. Ti akterji niso preveč obremenjeni s tradicionalnimi političnimi atributi, kakor so država, politične stranke ali socialni razredi. Nastajajo številne mednarodne in čezmejne organizacije, ki so nadgradnja lokalnih, regionalnih ali nacionalnih društev ali širših asociacij.

S prodorom informacijske infrastrukture se poglablja prepad med dvema družbenima poloma, tj. prepad med bogatimi in revnimi. Prepad med bogato manjšino in revno večino se poglobi vsako desetletje. Globalizacija je pospešila ekspanzijo bogate manjšine, ki si lasti večji del svetovnih dobrin. Sodobni družbeni tokovi so pomagali pri koncentriranju blaginje in pri tem na široko zaobšli podeželska območja.

Nerazumno izkoriščanje omejenih virov in vstop v nepredvidljivo prihodnost družbe, izpostavljene stalnim tveganjem, je postavilo v ospredje vprašanje medgeneracijske solidarnosti. Odnos med generacijami je postal v političnih odločitvah pomembnejši od razrednih bojev.

Civilna družba se je morala odzvati na omenjene družbene tokove. Ena od reakcij na

vzpon nevzdržnih razmer v vseh delih sveta je povzdignjen glas novih družbenih gibanj in omrežij. Med raznovrstnimi pobudami so kot ena od opcij za politično soočenje pri odpravi neenakosti nastali tudi podeželski parlamenti. Podeželski parlamenti ne zastopajo nobene politične stranke. So oblika družbenega boja brez izrazitih protagonistov. V največ primerih so podeželski parlamenti dogodki, ki trajajo nekaj dni. Na njih se zberejo zainteresirani posamezniki in predstavniki različnih interesnih skupin ter ugledni politiki. Vsi akterji, združeni v podeželskih parlamentih, si prizadevajo k skupnim interesom podeželskih območij. Bolj kot razredno razvrščanje, je prisotno zastopanje teritorialnih interesov, ki se odzivajo na izzive globalne družbe.

Sodobna družbena gibanja pridobivajo pomembnost v družbenih spremembah. Medtem postaja pomembnost klasičnih parlamentov, temeljev parlamentarne demokracije, kjer se soočajo politične stranke, vse manjša. Večina političnih odločitev se sprejema v ozadju parlamenta, v krogih vodilnih političnih strank in političnih koalicij. Parlamenti najpogosteje sprejmejo ponujene odločitve brez bistvenih sprememb, predlaganih s strani opozicijskih političnih strank.

Pomemben del sprejemanja političnih odločitev se je preselil iz parlamentov v vlade in še naprej, v domeno državnih administracij. Administracija je odvzela parlamentu zajeten del političnega odločanja. Kompleksnost in ostrina problemov, s katerimi se sooča moderna družba, dajejo prednost administraciji, ki je sposobna sprejemati pragmatične odločitve. Neredko se zgodi, da administrativna raven nevtralizira politično voljo parlamenta.

Javni mediji so postali tretji steber političnega odločanja. Ob izvajanju učinkovitega nadzora političnih strank in vlad, javni mediji pogosto sprožijo določena politična vprašanja in teme ter jih postavijo v središče javnih razprav. Občutljivost javnosti na socialne, okoljske in politične probleme je pogosto veliko večja od občutljivosti parlamentov za taista vprašanja. Javni mediji z razglašanjem teh vprašanj pomembno posegajo v politiko. Politične stranke seveda morajo biti pozorne na trende v javnem mnenju, kar je pozitiven vidik tega dela procesa demokratizacije.

Primarni razlog za spremembe v moderni družbi je ekonomska rast in liberalizacija svetovnega trga. Premik od nacionalnih v transnacionalne ekonomije se je odvijal brez prisotnosti parlamentov. Proces globalizacije in liberalizacije svetovnega trga je spodbudil velika podjetja k izogibanju plačilom visokih davščin in selitev proizvodnje v dežele z nižjimi stroški delovne sile in nižjimi produkcijskimi stroški, kar je postalo pravilo pri upravljanju podjetij. To omogoča multinacionalnim podjetjem brezobzirno rast. Noben parlament nima vpliva na ta proces. Nekatere politične stranke

in preko njih parlamenti v mnogo čem služijo interesom kapitala, skoncentriranega v rokah peščice najbogatejših posameznikov.

Vsi navedeni procesi zmanjšujejo vlogo parlamentov kot osrednjih političnih institucij in preusmerjajo politično moč v druge dele družbe. V novi politični kulturi nastajajo novi sub-politični centri. Nevladne organizacije, društva, zveze in mreže sodijo med pomembnejše politične deležnike. Številne nevladne organizacije in združenja ter mreže dvigujejo glas v bran podeželja. Podeželski parlamenti so prostor za artikuliranje teh glasov in s tem postajajo posebna oblika zborovanj z izrazitim političnim motivom.

Danes si komajda lahko zamišljamo demokracijo brez aktivne vloge in vpletenosti civilne družbe. Dolgoročni trendi nakazujejo počasni zaton tradicionalne vloge nacionalnih držav. Hkrati hitro raste politični vpliv nekaterih mednarodnih organizacij, kakršne so: Združeni narodi, Svetovna banka, Svetovna trgovinska organizacija, Evropska unija, OECD ipd. Vzporedno s tem se krepi tudi mednarodna vloga nevladnih organizacij in njihovih mrež, npr. Greenpeace, Birdlife, WWF in drugih. Njihova politična stališča so v mnogo čem upoštevana in pridobivajo na veljavi.

Drži, da vsi ti organi nimajo močnega vpliva na evropsko politiko. To vendarle ostaja domena Evropske komisije, Evropskega parlamenta in Evropskega sveta. Posvetovanja organov Evropske unije z najvplivnejšimi predstavniki civilne družbe pomenijo za zdaj zgolj dobro izhodišče, ki daje upanje, da se bo podrejena vloga nevladnih organizacij v odnosu do evropskih institucij sčasoma izboljšala.

Ni moderne demokracije brez močne civilne družbe, organizirane in vključene v proces odločanja o družbenih vprašanjih. Pomen civilne družbe v politični strukturi moderne države narašča. Učinkovito organizirana civilna družba gradi mostove med deležniki v nacionalni in mednarodni politiki, marsikdaj prevzame sama tudi vodilno vlogo. Pomoč pri artikuliranju interesov in zadovoljevanju potreb marginalnih družbenih skupin postaja ena od pomembnih nalog civilne družbe ob prizadevanjih za odpravo neuravnotežene družbe. Podeželski parlamenti in nevladne organizacije nosijo veliko odgovornost pri zastopanju interesov podeželja.

medium
tisk & design

ISO 14001
E-392

EMAS
PREVERJEN SISTEM
RAVNANJA Z OKOLJEM
REG. NO. SI-00005

T: 04 / 580 50 20

www.medium.si

Kvaliteta, prilagodljivost, hitra odzivnost in tisk z okolju prijaznejšimi materiali.

Naslov: Soustvarjamo trajnostni razvoj območja porečja Dragonje in podeželja Slovenske Istre

Uredila: dr. Romina Rodela in Dane Podemenik

Založil in izdajatelj: Zavod Eko-Humanitatis, Koper

Kraj: Koper

Leto izzida: 2015

Jezikovni pregled: dr. Mateja Forte

Naklada: 800 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

502.131.1(497.472)
711.3(497.472)

SOUSTVARJAMO trajnostni razvoj območja porečja Dragonje in podeželja Slovenske Istre / [uredila Romina Rodela in Dane Podmenik]. - Koper : Zavod Eko-Humanitatis, 2015

ISBN 978-961-285-044-9
1. Rodela, Romina

282013184